

Put ka samospoznaji

u osam meditacija

SD 16 (1912.)

Rudolf Steiner

SADRŽAJ

Uvodne napomene	3
Prva meditacija	5
Meditant pokušava steći pravu predodžbu o fizičkom tijelu	
Druga meditacija	10
Meditant pokušava steći pravu predodžbu elementarnog ili eterskog tijela	
Treća meditacija	14
Meditant pokušava stvoriti predodžbe o vidovitoj spoznaji elementarnog svijeta	
Četvrta meditacija	19
Meditant pokušava stvoriti predodžbu o 'Čuvaru praga'	
Peta meditacija	24
Meditant pokušava stvoriti predodžbu o 'astralnom tijelu'	
Šesta meditacija	27
Meditant pokušava stvoriti predodžbu o 'Ja' tijelu ili 'tijelu mišljenja'	
Sedma meditacija	32
Meditant pokušava stvoriti predodžbu o vrstama iskustva u nadosjetilnim svjetovima	
Osma meditacija	38
Meditant pokušava stvoriti predodžbu o gledanju čovjekovih ponavljanih zemaljskih života	
Pogovor novom izdanju (1918.)	42

U V O D N E N A P O M E N E

Cilj ovog spisa je pružiti duhovno-znanstvene uvide u prirodu čovjeka. Prikaz je koncipiran tako da čitatelj može urasti u ono prikazano, tako da ono tijekom čitanja postane svojevrsni monolog. Ako se taj monolog razvije tako da se otkriju prethodno skrivene snage, koje su mogu probuditi u svakoj duši, tada čitanje vodi pravom unutarnjem duševnom radu. I postupno se možete osjećati prisiljeni na duševno putovanje, koje vas uistinu prenosi u viđenje duhovnog svijeta. Stoga je ono što je priopćeno dano u obliku osam meditacija, koje se stvarno mogu izvesti. Ako se to dogodi, one mogu biti prikladne, kroz vlastito unutarnje produblјivanje, prenijeti duši ono o čemu se u njima govori.

S jedne strane, cilj je bio dati nešto onim čitateljima koji su već upoznati s literaturom i rade na području nadosjetilnog, kako se ovdje misli. Možda će poznavatelj nadosjetilnog života, kroz prirodu onoga što je predstavljeno, kroz priopćenja neposredno povezana s životom duše, ovdje pronaći nešto što bi mu se moglo učiniti važnim. S druge strane, mnogi će možda otkriti da ova prezentacija može biti od koristi i onima koji su još daleko od plodova znanosti duha.

Za moje druge spise iz područja znanosti duha ovo bi mogla biti dopuna i proširenje. Ali trebalo bi se moći čitati i samo.

U mojoj '*Teozofiji*' i u '*Osnovama tajne znanosti*' nastojao sam predstaviti stvari onako kako proizlaze iz promatranja usmjerenog prema duhovnom. Predstavljanje u ovim spisima je deskriptivno, a njegov tijek propisan zakonitošću koje otkrivaju same otkrivene stvari. – U ovom '*Putu ka samospoznaji*' prikaz je drugačiji. U njemu je rečeno što sve može doživjeti duša koja na određeni način krene prema duhu. Pisanje se stoga može promatrati kao reprodukcija duševnih iskustava. Samo se treba primijetiti da iskustva do kojih se može doći na ovdje opisan način moraju u duši poprimiti individualan oblik, u skladu s njezinim posebnim karakterom. Uloženi su naponi da se o tome vodi računa, tako da se također može zamisliti da je ono što je opisano, proživljeno upravo onako kako je opisano od strane određene duše. (Naslov je stoga '*Put ka samospoznaji*'.) Upravo iz tog razloga, spis može poslužiti kao pomoć drugim dušama da na svoj način prožive ono što je opisano i postignu odgovarajuće ciljeve. Tako da je ovaj spis također dopuna i proširenje onoga što se može naći u mojoj knjizi '*Kako se stječu spoznaje o višim svjetovima*'.

Prikazana su samo temeljna pojedinačna iskustva u znanosti duha. Za sada, na ovaj način se ne daju daljnja priopćenja znanosti duha.

München, kolovoz 1912.

Rudolf Steiner

P R V A M E D I T A C I J A

Meditant pokušava steći pravu predodžbu o fizičkom tijelu

Ako je duša predana pojavama vanjskog svijeta preko osjetila i svojih predodžbi, tada u stvarnom samopromatranju ne može reći da opaža te pojave ili da doživljava stvari vanjskog svijeta. Jer u vrijeme svoje posvećenosti vanjskom svijetu, ona zapravo ne zna ništa o sebi. Sunčeva svjetlost koja se širi od objekata u raznim bojama u kozmosu, zapravo se doživljava u duši. Ako je duša zbog nečega sretna, tada je u trenutku radosti i sama radost, u mjeri u kojoj ona zna o tome. Radost se doživljava u njoj. Duša je jedno sa svojim iskustvom svijeta; ne doživljava sebe kao nešto što se raduje, što se divi, oduševljava, boji. Ona je radost, divljenje, oduševljenje, strah. Ako bi duša sebi to htjela priznati, tek tada bi se vremena kada se povlači od doživljaja vanjskog svijeta i gleda samu sebe, pokazala u pravom svijetlu. Pojavila bi se kao život vrlo posebne vrste, koji je na prvi pogled sasvim neusporediv s običnim duševnim životom. S ovom posebnom vrstom života, zagonetke duševne egzistencije počinju u svijesti izlaziti na površinu. A te su zagonetke u osnovi izvor svih drugih zagonetki svijeta. – Vanjski i unutarnji svijet suočavaju se s duhom čovjeka, kada duša na kratko ili duže vrijeme prestane biti jedno s vanjskim svijetom i povuče se u samoću vlastitog postojanja.

Ovo povlačenje nije jednostavan proces, koji se dogodi jednom i onda se može ponoviti na gotovo isti način. Umjesto toga, to je početak putovanja u dosad nepoznate svjetove. Jednom kada je netko započeo putovanje, svaki korak koji netko napravi postaje prilika za druge. A to je i priprema za one daljnje. On u prvom redu čini dušu sposobnom za ono sljedeće. I svakim korakom saznaje sve više o odgovoru na pitanje: što je čovjek u pravom smislu te riječi? Otvaraju se svjetovi koji su skriveni običnom pogledu na život. Pa ipak, samo u njima leži ono što također može otkriti istinu o ovom pogledu na život. – Čak i ako niti jedan odgovor nije sveobuhvatan, konačan, odgovori dobiveni kroz unutarnje duševno putovanje, oni su koji nadilaze sve što vanjska osjetila i razumijevanje koje je s njima povezano mogu dati. A čovjeku je to potrebno. On otkriva da je tomu tako, kada istinski razmisli o sebi.

Prije svega, za ovo lutanje neophodna su trijezna, suha razmatranja. Ona pružaju sigurno polazište za daljnje prodiranje u nadosjetilne oblasti, kojima se u konačnici duša bavi. Neke bi duše željele sačuvati ovo polazište i odmah prodrijeti u nadosjetilno. Zdrava duša, čak i ako je prije izbjegavala takva razmatranja kroz odbojnost prema njima, kasnije će se njima prepustiti. Jer

bez obzira na to koliko je netko naučio o nadosjetilnom s drugih polazišta, čvrsto tlo se može steći samo kroz razmatranja takve vrsta kakva ovdje slijede.

Mogu postojati trenutci u životu duše, kada sama sebi kaže: moraš biti u stanju izbjeći sve što ti vanjski svijet može dati, ako ne želiš biti prisiljena priznati ono s čim se ne može živjeti, naime, da si samo besmislica koja sebe doživljava. – Ono što percipiraš vani, to je tamo i bez tebe; bez tebe je bilo i bez tebe će biti. Zašto boje osjećaš u sebi, kada bi tvoj osjećaj za njih mogao biti besmislen? Zašto stvari i sile vanjskog svijeta tvore tvoje tijelo? Da animiraju tvoj vanjski izgled. Vanjski svijet je oblikovan prema tebi. Postaješ svjestan da ti je potrebno ovo tijelo. Jer bez tvojih osjetila, koja samo ono može oblikovati, ne bi ništa mogao doživjeti u sebi. Bez svog tijela bi bio prazan. Ono ti daje unutarnju puninu i sadržaj. – I tada mogu nastupiti sva ona razmatranja, bez kojih čovjekova egzistencija ne može opstati, ako ne želi doći u nepodnošljivu kontradikciju, u određena vremena koja dođu svakom čovjeku. Ovo tijelo živi na takav način da je sada izraz iskustva duše. Njegovi procesi su takvi da duša živi kroz njega i doživljava sebe u njemu. To jednoga dana neće biti tako. Ono što živi u tijelu jednog će dana biti podvrgnuto sasvim drugačijim zakonima nego sada, jer se sada to događa za mene, za moje duševno iskustvo. Bit će podvrgnuto zakonima po kojima se stvari i sile ponašaju u prirodi, zakonima koji više nemaju nikakve veze sa mnom i mojim životom. Tijelo, kojem dugujem svoje duševno iskustvo, uključit će se u opći tok svijeta i ponašati se u njemu tako da više neće imati ništa zajedničko sa svime što doživljavam u sebi.

Takvo razmatranje pred unutarnje iskustvo može dovesti do jezovitih misli o smrti, a da se s tim dojmom ne pomiješaju samo osobni osjećaji koji su obično povezni s tim mišlju. Takvi osjećaji znače da smireno, opušteno raspoloženje koje je potrebno za kognitivnu kontemplaciju nije lako uspostaviti. – Sasvim je razumljivo da čovjek želi steći znanje o smrti i o životu duše neovisno o raspadu tijela. Više nego bilo što drugo na svijetu, način na koji ima odnos prema ovim pitanjima, sklon je pomutiti objektivni pogled i kao valjane prihvatiti odgovore koji su potaknuti osobnom željom. Ali ne možete dobiti istinsko znanje ni o čemu u duhovnoj oblasti ako ne prihvatite 'Ne' jednako rado kao i 'Da', poput potpuno neupletene osobe. I treba samo savjesno zaviriti u sebe kako bi bili potpuno načisto da nećete s istom stalozanošću prihvatiti spoznaju, da smrću tijela prestaje i život duše, kao i ono drugo, koje govori o nastavku postojanja duše nakon smrti. Svakako ima ljudi koji iskreno vjeruju u uništenje duše s raspadom tjelesnog života i koji prema takvim mislima uređuju svoj život. Ali čak i za njih je istina da njihovi osjećaji nipošto nisu nepristrani pred ovom mišlju. No, oni ne dopuštaju da ih strahota uništenja zavede, da na razloge njihove spoznaje, koji jasno govore umjesto njih, utječe želja za opstankom. U tom smislu, ideje takvih ljudi često su više činjenične od ideja drugih koji se, a da

to ne znaju, zavaravaju ili dopuštaju da budu prevareni da imaju razloge za nastavak života, jer želja za takvim nastavkom življenja tinja u tajnim dubinama njihove duše. Ali pristranost onih koji nijeću besmrtnost nije ništa manje velika. Ona je jednostavno drugačija. Među njima ima i onih koji imaju određenu predodžbu o tome što znači život i egzistencija. Ova predodžba navodi ih na razmišljanje o mogućim uvjetima pod kojima je ovaj život samo moguć. Način na koji gledaju na egzistenciju, navodi ih da shvate da uvjeti života duše više ne mogu postojati ako tijelo otpadne. Takvi ljudi ne primjećuju da su samo formirali određenu predodžbu o tome kakav život može biti, i da jednostavno ne mogu vjerovati da se on nastavlja nakon smrti, jer njihova predodžba ne daje nikakve mogućnosti zamišljanja tjelesne egzistencije. Istina je da nisu vezani svojim željama, već idejama kojih se jednostavno ne mogu osloboditi. Na ovom području još uvijek postoje mnoge predrasude. Mogu se navesti samo pojedinačni primjeri onoga što je dostupno.

Naprimjer, pomisao da će tijelo, u čijim procesima duša živi, jednog dana biti predano vanjskom svijetu i slijediti zakone koji nemaju nikakve veze s unutarnjim iskustvom, dopušta da iskustvo smrti dođe pred duše tako da nema želje, nema osobnog interesa koji se miješa u razmatranje. Ovo iskustvo može dovesti do čistog, neosobnog pitanja znanja. Ali ubrzo će se pojaviti osjećaj da, ideja o smrti nije značajna sama po sebi, već zato što može rasvijetliti život. Morat će se doći do zaključka da se enigma života može vidjeti kroz prirodu smrti.

Činjenica da duša žudi za svojim nastavljanjem trebala bi, u svakom slučaju, dovesti do toga da postane sumnjičava prema svim mišljenjima koja o tom nastavljanju stvaraju. Jer zašto bi činjenice svijeta marile što duša osjeća. U skladu sa svojim potrebama, mogla bi se osjećati besmislenom ako bi trebala pomisliti, da bi mogla buknuti iz supstance svog tijela poput plamena koji nastaje iz zapaljivog materijala i zatim se ponovno ugasi. To bi još uvijek mogao biti slučaj, čak i ako bi se smatralo besmislenim. – Kad duša gleda tijelo, treba računati samo s onim što mu ono može pokazati. Čini se da u prirodi djeluju zakoni koji stvari i sile dovode u međuigru, te kao da ti zakoni upravljaju tijelom, i nakon nekog vremena ponovno ga uključuju u opći proces međuigre.

Ovu misao sada netko može okarakterizirati kako hoće: svakako je znanstveno korisna, ali u odnosu na pravu stvarnost pokazuje se sasvim nemogućom. Netko može misliti da je samo on znanstveno jasan i trijezan, a da je sve ostalo samo subjektivno uvjerenje; to se može zamisliti. Ali ne možete se toga držati sa stvarnom nepristranošću. I o tome se radi. Ne uzima se u obzir ono što duša osjeća potrebnim zbog svoje prirode, već ono što otkriva vanjski svijet iz kojeg je uzeto tijelo. Ovaj vanjski svijet apsorbira njegove stvari i sile nakon smrti. U njemu onda one slijede zakone koji su

potpuno nevažni za ono što se događa u ljudskom tijelu tijekom života. Ti se zakoni (fizički i kemijski) ne primjenjuju na tijelo ništa drugačije nego na bilo koji drugu neživu stvar u vanjskom svijetu. Nemoguće je misliti išta drugo osim da se taj ravnodušni odnos između vanjskog svijeta i ljudskog tijela ne pojavljuje prvi put tek nakon smrti, nego da postoji već tijekom života. Predodžbu o dijelu fizičkog vanjskog svijeta u ljudskom tijelu ne možete steći iz života, već samo mišljenjem: sve u vama što je tu kao nositelj vaših osjetila, kao posrednik procesa kroz koje živi vaša duša, sve to fizički svijet koji percipirate tretira na način koji vam daje ideju koja nadilazi vaš život. Računa na to da će doći vrijeme kada više nećete imati sve ovo u sebi, u čemu sada doživljavate sebe. Svaka druga ideja o odnosu između fizičkog svijeta i tijela, daje dojam da nije održiva u odnosu na stvarnost. Ali predodžba da tek nakon smrti, stvarni dio vanjskog svijeta u tijelu izlazi na vidjelo, nije u sukobu ni s čime, što se istinski doživljava u vanjskom i unutarnjem svijetu. Duša ne osjeća ništa kao nepodnošljivo, kod pomisli da su njezine tvari i sile podložne događajima u vanjskom svijetu koji nemaju nikakve veze s njezinim vlastitim životom. U svojim dubinama, s potpuno nesputanom predanošću životu, ne može otkriti ni jednu želju koja izvire iz njezina tijela, zbog koje bi joj bilo neugodno pri pomisli na rastakanje nakon smrti. Nepodnošljivo je samo onda kada treba stvoriti ideju da, tvari i sile koje se vraćaju u vanjski svijet, odnose sa sobom i iskustva duše. Takva ideja bi bila nepodnošljiva iz istog razloga kao i svaka druga, koja prirodno ne proizlazi iz predanosti otkrivanju vanjskog svijeta.

Pripisati vanjskom svijetu potpuno drugačiji udio u tjelesnoj egzistenciji tijekom života, nego nakon smrti, ta bi se misao morala pojaviti niotkuda. Kao besmislena misao, mora uvijek uzmicati od stvarnosti, dok je ideja da vanjski svijet ima potpuno isti udio u tijelu tijekom života, kao i nakon smrti, sasvim zdrava. Duša, kada se bavi ovom posljednjom mišlju, osjeća se sasvim u skladu s onim što otkrivaju činjenice. Može osjetiti, da imajući takvu predodžbu ne dolazi u nesklad s činjenicama, koje govore same za sebe, i kojima se ne smije dodati nikakva umjetna misao.

Ne obraća se uvijek pozornost na lijepi sklad između prirodnog, zdravog osjećaja duše i otkrivenja prirode. Ovo bi se moglo činiti toliko samorazumljivim da ne bi bilo ni vrijedno razmatranja; a ipak ono naizgled besmisleno baca svijetlo. Nema ničeg nepodnošljivog u pomisli da se tijelo raspada u elemente; besmisleno je nešto drugo, naime da se to događa i s dušom. Mnogo je ljudskih osobnih razloga, koji ovo čine besmislenim; ali to pripada neobjektivnom razmatranju. Međutim, potpuno neosobna predanost onome što uči vanjski svijet, pokazuje da se ni jedan drugi udio ne može pripisati vanjskom svijetu tijekom života, nego li je nakon smrti. Odlučujuće je, da se ta misao pokazala nužnom, i da izdržava sve prigovore koji se mogu staviti. Onaj tko tu misao svjesno misli, osjeća je kao neposrednu sigurnost. Ali, međutim, tako misle i oni koji vjeruju u besmrtnost, kao i oni koji

besmrtnost poriču. Potonji će vjerojatno reći da zakoni koji su u tijelu djelatni nakon smrti, da također uvjetuju i procese tijekom života; ali griješe ako vjeruju da ti zakoni stvarno stoje u drugačijem odnosu prema tijelu kao nositelju duše tijekom života, nego nakon smrti.

Sama po sebi, jedina moguće predodžba je, da je posebna kombinacija sila koja se pojavljuje kod živog tijela, jednako nepovezana s tijelom kao nositeljem duše, kao što je i ona koja izaziva procese u mrtvom tijelu. Ta ravnodušnost ne postoji na strani duše, već za tvari i sile tijela. Duša sebe doživljava u tijelu; tijelo, međutim, živi s vanjskim svijetom, u njemu, kroz njega, i duši kao takvoj ne pridaje veću važnost od onoga što se događa u vanjskom svijetu. Treba doći do zaključka da su toplina i hladnoća vanjskog svijeta, jednako odlučujući za kretanje krvi u tijelu, kao i strah ili osjećaj srama koji se odvija u duši.

Prije svega, zakoni vanjskog svijeta osjećaju se na djelu u tom posebnom kontekstu koji se manifestira kao formiranje ljudskog tijela. Čovjek ovo tijelo osjeća kao člana vanjskog svijeta. Ali čovjeku je stran unutarnji kontekst. Vanjska znanost trenutno djelomično objašnjava kako se zakoni vanjskog svijeta uklapaju u poseban entitet koji se predstavlja kao ljudsko tijelo. Možemo se nadati da će to znanje dalje napredovati u budućnosti. Ovo napredno znanje ne može ni najmanje promijeniti način na koji duša mora misliti o svom odnosu prema tijelu. Naprotiv, sve će se jasnije pokazati da zakoni vanjskog svijeta stoje u istom odnosu prema duši, prije, i poslije smrti. Iluzorno je očekivati da će, kako znanje o prirodi napreduje, zakoni vanjskog svijeta pokazati u kojoj su mjeri tjelesni procesi posrednici života duše. Čovjek će sve jasnije prepoznavati što se događa u tijelu tijekom života; ali će se određeni događaji uvijek pokazati kao oni koje duša osjeća kao vanjske, na isti način kao i događaje u tijelu nakon smrti.

Unutar vanjskog svijeta, dakle, tijelo se mora pojaviti kao kombinacija sila i supstanci koje postoje same po sebi, i može se objasniti kao član ovog vanjskog svijeta. – Priroda stvara biljku; ona je opet rastvara. Ona vlada ljudskim tijelom i pušta da ono nestane unutar njenog bića. Suoči li se čovjek s prirodom u takvoj kontemplaciji, može zaboraviti sebe i sve što je u njemu, i svoje tijelo osjetiti kao dio vanjskog svijeta. Ako na taj način razmišlja o svom odnosu prema sebi i prema prirodi, tada u sebi doživljava ono što se može nazvati njegovim *fizičkim životom*.

D R U G A M E D I T A C I J A

Meditant pokušava steći pravu predodžbu elementarnog ili eterskog tijela

Kroz ideju koju duša mora oblikovati u vezi s činjenicom smrti, ona može biti odvedena u potpunu nesigurnost u vezi svoje vlastite prirode. To će biti slučaj kada vjeruje da ne može znati ništa ni o jednom drugom svijetu osim o svijetu osjetila i onoga što je u ovom svijetu intelekt u stanju prepoznati. Obični život duše usredotočen je na fizičko tijelo. Nakon smrti vidi taj prijelaz u kontekst prirode, koji nije dio onoga što duša doživljava kao vlastitu egzistenciju prije smrti. Ona naravno može znati (kroz meditaciju) da fizičko tijelo ima isti odnos prema njoj, tijekom života kao i nakon smrti, ali to je ne vodi dalje od prepoznavanja unutarnje neovisnosti vlastitog iskustva do smrti. Promatranje vanjskog svijeta otkriva što se događa s fizičkim tijelom nakon smrti. Za unutarnje iskustvo ne postoji takvo promatranje. Onakav kakav je život ove duše, ona ne može gledati dalje od granice smrti. Ako duša nije u stanju imati predodžbe izvan svijeta u koji je tijelo primljeno nakon smrti, onda nema načina da gleda u bilo što drugo osim u prazno ništavilo iza smrti, za sve što je duševno.

Kad bi to bilo drugačije, duša bi morala opažati vanjski svijet drugim sredstvima osim osjetilima i intelektom, koji je povezan s osjetilima. Oni i sami pripadaju tijelu i s njim se raspadaju. Ono što oni govore, nikada ne može dovesti ni do čega drugog osim do rezultata prve meditacije. A to se sastoji samo u tome da duša može priznati: - vezana si za svoje tijelo. Ono podliježe prirodnim zakonima, koji su odnosu prema tebi, kao i svi drugi prirodni zakoni. Preko njih si član vanjskog svijeta, a njihov udio u tebi se najjasnije otkriva kada razmiliš što čine tvom tijelu poslije smrti. Za život ti daju osjetila i um koji ti onemogućuju da vidiš kakvo je iskustvo duše poslije trenutka smrti. Priznanje ovoga može dovesti samo do dva rezultata. Ili se obustavljaju sva daljnja istraživanja zagonetki duše, i nema potrebe da se o tome išta zna. Ili se pokušava postići ono što vanjski svijet ne uspijeva kroz unutarnje iskustvo duše. – Ovi napori mogu dovesti do toga da unutarnje iskustvo postane snažnije nego je u običnoj egzistenciji.

U običnom životu čovjek ima određeni intenzitet svojih unutarnjih iskustava, svojih osjećaja i misli. On ima naprimjer, misao B onoliko često koliko za nju postoji vanjski ili unutarnji razlog. Međutim, svaka se misao može izdvojiti iz brojnih drugih i promišljati se uvijek iznova bez ikakvog daljnjeg razloga, može se iskusiti na intenzivan način. Takvu misao možemo više puta učiniti jedinim predmetom unutarnjeg iskustva. I dok to čini, čovjek može držati podalje od sebe, sve vanjske dojmove i sva sjećanja koja

bi se htjela javiti u duši. Čovjek takvu punu predanost mislima ili osjećajima može, isključujući sve ostalo, učiniti redovitom unutarnjom aktivnošću. – Ako takvo unutarnje iskustvo treba dovesti do stvarno značajnih rezultata, onda se ono mora poduzeti prema određenim provjerenim zakonima. Takve zakone propisuje znanost duhovnog života. Jedan veći broj njih nalazi se u mom spisu 'Kako steći znanje o višim svjetovima?' – Ovakvim postupanjem postiže se intenziviranje snaga unutarnjeg doživljaja. Na neki način, to je sažeto. Što se događa kao rezultat može se vidjeti iz opažanja do kojih se dolazi kada se opisana unutarnja aktivnost nastavi dovoljno dugo. Međutim, u većini slučajeva, potrebno je mnogo strpljenja dok se ne dobiju uvjerljivi rezultati. A ako niste skloni prakticirati to strpljenje godinama, nećete postići ništa posebno.

Ovdje je moguće navesti samo jedan primjer takvih rezultata. Ima ih raznih vrsta, a ono što je ovdje predstavljeno prikladno je za nastavak puta meditacije čiji je opis ovdje započet.

Osoba može dugo prakticirati navedeno unutarnje jačanje svog duševnog života. Možda u sebi neće doživjeti ništa što bi je navelo da o svijetu razmišlja drugačije nego što je navikla. No tada se može dogoditi sljedeće. Naravno, ono što se opisuje neće se dogoditi na potpuno isti način kod dvoje ljudi. Ali svatko tko pokuša steći predodžbu o jednom takvom iskustvu, prosvijetlio se o cijeloj stvari o kojoj se radi.

Može doći trenutak kada duša sebe doživljava iznutra na potpuno drugačiji način od uobičajenog. U početku će se to obično dogoditi na takav način da se duša probudi iz sna, kao iz spavanja. Ali odmah je vidljivo da se iskustvo ne može usporediti s onim što se inače naziva snom. Čovjek je tada potpuno povučen iz svijeta osjetila i intelekta, a ipak to doživljava kao ono što doživljava u običnoj egzistenciji, kada se u budnom stanju suoči s vanjskim svijetom. Čovjek se osjeća prisiljenim to iskustvo sebi predstaviti. Uzima pojmove kakve ima u običnom životu; ali vrlo dobro zna da doživljava nešto drugo od onoga na što se ti pojmovi inače odnose. To se smatra samo načinom izražavanja iskustva koje netko prije nije imao i za koje također može znati da je nemoguće u običnoj egzistenciji. Čovjek se sa svih strana osjeća okružen grmljavinskim olujama. Čuje grmljavinu i vidi munje. Prepoznaje sebe u sobi u kući. Osjeća se prožet snagom o kojoj prije nije ništa znao. Tada mislite da vidite pukotine u zidovima oko sebe. Čovjek je prisiljen reći sebi ili osobi za koju vjeruje da je u blizini: sada je teško, munja ide kroz kuću, hvata me; osjećam da me zahvatila. Rastvara me. – Kada takav niz predodžbi završi, tada unutarnje iskustvo prelazi u obično stanje duše. Čovjek se nađe sa sjećanjem na ono što je upravo proživljeno. Ako je ovo sjećanje jednako živo i vjerno kao i neko drugo, također vam omogućuje da stvorite sud o onome što ste doživjeli. Čovjek tada odmah zna da je prošao kroz nešto, kroz što ne može proći kroz bilo koje fizičko osjetilo pa

čak ni obični um. Jer čovjek osjeća, da je upravo napravljeni opis, za sebe ili za druge, samo sredstvo izražavanja iskustva. Izraz ili fraza je doista sredstvo za razumijevanje stvari; ali nema ništa zajedničko s tim. Zna da vam za takvo iskustvo ne treba nikakvo osjetilo. – Svatko tko govori o skrivenoj aktivnosti osjetila ili mozga, ne poznaje pravi oblik iskustva. Drži se opisa koji govori o munjama, gromovima, pukotinama u zidu, i zato vjeruje da duša nije iskusila ništa osim odjeka obične egzistencije. Ono što je doživio mora shvatiti kao viziju u običnom smislu riječi. Ne može ne razmišljati na taj način. On samo ne uzima u obzir da osoba koja opisuje takvo iskustvo i koristi riječi, munje, gromovi i pukotine u zidu, misli samo na slike onoga što je doživjela, te da ona doživljaj ne brka sa slikama. Istina je da mu se stvari čine kao da on zapravo percipira te slike. U takvom slučaju, on se ne odnosi prema pojavi munje kao da je vidi svojim očima. Za njega je vizija bljeska samo nešto što se, na neki način, proteže izvan istinskog iskustva; kroz bljesak vidi nešto sasvim drugo, nešto što se ne može doživjeti vani u fizičkom svijetu.

Da bi se došlo do ispravne prosudbe, potrebno je da se duša koja takve stvari doživljava, kada to iskustvo završi, prema vanjskom svijetu odnosi na zdrav način. Ono što je doživjela kao posebno iskustvo, mora znati ispravno usporediti s iskustvom običnog vanjskog svijeta. Svatko tko je sklon zanositi se entuzijastično oko raznih stvari u svakodnevnom životu, nije prikladan za takav sud. Što čovjek ima zdraviji, moglo bi se reći, trezveniji osjećaj za stvarnost, njegov sud je bolji kada se radi o istinitosti i vrijednosti procijene takvih stvari. Čovjek se može pouzdati u nadosjetilna iskustva samo ako u odnosu na obični svijet, za sebe može reći da jasno shvaća događaje i stvarni onakvima kakve jesu.

Kada su svi potrebni uvjeti ispunjeni i kada netko ima razloga vjerovati da nije postao žrtvom obične vizije, tada zna da je doživio nešto za što nije imao tijelo kao posrednika promatranja. Promatranje je bilo bez tijela, izravno kroz dušu, koja je u sebi postala jača. Stekla se predodžba o iskustvu izvan vlastitog tijela.

Očito da se u ovom području na prirodne razlike između sanjarenja ili iluzije i istinskog promatranja provedenog izvan tijela, ne može ukazati ni u kojem drugom smislu osim u području vanjske osjetilne percepcije. Može se dogoditi da netko ima tako živu fantaziju o okusu, da se na samu ideju o limunadi osjeća isto kao i kad je popije. Ali cijeli kontekst života otkriva razliku između jednog i drugog. Tako je i s iskustvima koja se stvaraju izvan tijela. Da bi se došlo do posve uvjerljivih ideja na ovom području, potrebno je na zdrav način steći sposobnost promatranja veza između iskustava i tako jedno ispravljati s drugim.

Kroz iskustvo kao što je opisano, čovjek je dobio priliku promatrati ono što pripada njegovom biću, ne samo kroz osjetila i intelekt, to jest, kroz alate

tijela. Čovjek sada ne samo da zna nešto drugačije o svijetu od onoga što ti alati otkrivaju; zna i na druge načine. To je ono što je stvarno važno. Duša koja prolazi kroz unutarnju transformaciju sve više i više uviđa da se teška pitanja egzistencije ne mogu riješiti u osjetilnom svijetu, jer osjetila i intelekt ne mogu u svijet prodrijeti dovoljno duboko. Duše prodiru dublje, transformiraju se na takav način da mogu iskusiti stvari izvan tijela. Informacije koje mogu dati ta iskustva, sadrže ono što može riješiti zagonetku duše.

Sada, iskustvo koje se odvija izvan tijela, potpuno je drugačije vrste od onog u tijelu. To se može razjasniti prosudbom, koja se može oblikovati u odnosu na opisano iskustvo, kada se nakon njega vratilo uobičajeno budno duševno stanje i sjećanje se javilo dovoljno živo i jasno. Svoje osjetilno tijelo duša osjeća odvojeno od ostatka svijeta, i čini se da ima stvarnu egzistenciju samo utoliko što pripada njoj. Nije tako s onim što doživljavamo unutar sebe i s obzirom na sebe kada smo izvan tijela. Tada se osjećamo povezani sa svime što se može nazvati vanjski svijet. Ono što je u okolini, čovjek osjeća povezanim sa sobom, kao što u životu osjetila osjeća svoju ruku. Ne postoji ravnodušnost vanjskog svijeta, prema duševnom unutarnjem svijetu. Osjećate se potpuno integrirani, isprepleteni s onim što možete nazvati svijetom. Njegovi učinci se osjećaju da prolaze kroz naše vlastito biće. Ne postoji oštra granica između unutarnjeg i vanjskog svijeta. Cijelo okruženje pripada duši koja promatra, kao što dvije ruke tijela pripadaju fizičkoj glavi. Ipak, može se govoriti o dijelu tog vanjskog svijeta koji nam više pripada od ostatka okoline, kao što se govori o glavi kao samostalnoj u usporedbi s nogama ili rukama.

Duša komadić osjetilnog vanjskog svijeta naziva svojim tijelom. Duša koja doživljava izvan ovog tijela, može s jednakom lakoćom smatrati dio ovog nadosjetilnog svijeta kao da pripada njoj. Ako čovjek uspije promatrati ovo područje koje mu je dostupno s onu stranu svijeta osjetila, može reći da mu pripada tijelo koje se ne može opaziti osjetilima. Ovo tijelo se može nazvati elementarnim ili eterskim tijelom; pri čemu u riječ 'etersko' u svojoj predodžbi ne treba uključivati finu tvar koju fizika naziva 'eter'.

Baš kao što razmatranje čovjekova odnosa prema prirodnom vanjskom svijetu daje prikaz *fizičkog* tijela koji odgovara činjenicama, tako putovanje duše u područja izvan osjetilnog tijela, vodi do prepoznavanja *elementarnog* ili *eterskog* ili formativnog tijela.

T R E Ć A M E D I T A C I J A

Meditant pokušava stvoriti predodžbe o vidovitoj spoznaji elementarnog svijeta

Čovjek doživljava svijet koji ostaje nepoznat za osjetilnu percepciju i obično intelektualno razmišljanje, ako on ne opaža kroz fizičko tijelo, već izvan njega kroz elementarno tijelo. Ako se ovaj svijet želi usporediti s nečim što pripada običnom iskustvu, tada se pojavljuje svijet sjećanja, predodžba o sjećanju. Kako ona proizlazi iz duše, tako i nadosjetilna iskustva elementarnog svijeta. Jedino što duša o sjećanju zna, to je da se odnosi na ranije iskustvo u svijetu osjetila. Nadosjetilna predodžba također u sebi nosi isti odnos. Kao što se predodžba o sjećanju pojavljuje kao nešto što ne možemo pripisati pukom plodu fantazije, tako se pojavljuje i nadosjetilna predodžba. Izbija iz iskustva duše, ali se odmah otkriva kao unutarnje iskustvo koje se odnosi na nešto izvanjsko. Nešto što je doživljeno u duši postaje prisutno kroz sjećanje-predodžbu. Kroz nadosjetilnu predodžbu nastaje unutarnje duševno iskustvo onoga što je prisutno u nekoj točki ili negdje u nadosjetilnom svijetu. Tako se kroz prirodu samih nadosjetilnih predodžbi otkriva da ih se može promatrati, otkrivaju se, kao unutarnja komunikacija iz nadosjetilnog svijeta.

Dokle se na taj način može stići s iskustvima u nadosjetilnom svijetu, ovisi o tome koliko se energično teži jačanju života duše. Bilo da steknete ideju da biljka nije samo ono što opažate u svijetu osjetila, ili sličnu predodžbu steknete o cijeloj Zemlji, oboje pripada istom području nadosjetilnog iskustva. Ako netko tko je stekao sposobnost opažanja izvan svog fizičkog tijela, gleda biljku, može uočiti, osim onoga što o njoj pokazuju osjetila, suptilni oblik koji prodire kroz cijelu biljku. Ovaj oblik mu se pojavljuje kao moćan entitet; i on taj moćan entitet smatra onim što oblikuje biljku od tvari i sila osjetilnog svijeta, što uzrokuje kruženje njezinih sokova. Može reći, ako želi upotrijebiti koristan, iako ne i sasvim točan izraz: postoji nešto u biljci što sokove stavlja u optok, kao što je ono kad moja vlastita duša podiže moju ruku. Gleda u unutrašnjost biljke. I tom unutarnjem dijelu bića biljke mora pripisati neovisnost, od onoga što osjetila vide u biljci. Također tomu mora pripisati postojanje prije osjetilne biljke. Vidi kako biljka raste, vene, niče i kako iz nje nastaje nova biljka. Naći će da je nadosjetilna moć posebno velika kada promatra sjeme. Tu je osjetilno biće na neki način neupadljivo; nadosjetilno je, s druge strane, višestruko diferencirano. Sadrži sve što pridonosi građi i rastu biljke, iz nadosjetilnog svijeta. – U nadosjetilnom promatranju cijele Zemlje pojavljuje se moćno biće za koje se

sa sigurnošću može znati da je postojalo prije nego je nastalo sve što se može vidjeti, na, i unutar, Zemlje. Na taj način dolazimo do iskustva nadosjetilnih sila koje su djelovale na Zemlji u prapovijesti. Ono što se na ovaj način doživljava može se nazvati eterskim ili elementarnim temeljnim bićima ili tijelima biljke i Zemlje, kao što se tijelo koje percipiramo izvan fizičkog tijela, naziva elementarnim ili eterskim tijelom.

Već na početku nadosjetilne sposobnosti opažanja, čovjek će moći određenim stvarima i procesima osjetilnog svijeta, pripisati takva elementarna osnovna bića, uz njihova osjetilna svojstva. Govorit će se o eterskom tijelu biljke ili Zemlje. Međutim, ovako promatrana elementarna bića nipošto nisu jedina koja se predstavljaju nadosjetilnom iskustvu. Za elementarno tijelo biljke reći će se da tvori supstance i sile osjetilnog svijeta i tako se izražava u osjetilnom tijelu. Ali također se mogu promatrati bića koja vode elementarnu egzistenciju, a da je ne žive u osjetilnom tijelu. Za nadosjetilno promatranje postoje i čisto elementarna bića. Čovjek ne doživljava nešto što je samo dodano svijetu osjetila; doživljava svijet unutar kojeg se osjetilni svijet predstavlja poput komada leda koji pluta u vodi. Kada bi se moglo vidjeti samo led, a ne i vodu, bilo bi moguće priznati stvarnost samo ledu, a ne i vodi. Onaj tko se samo želi držati onoga što se otkriva kroz osjetila, negira nadosjetilni svijet, kojeg je osjetilni svijet dio, kao što su komadići leda u vodi dio cijele vodene mase.

Sada, ustanoviti će se da oni ljudi koji su sposobni vršiti nadosjetilna opažanja, ono što vide opisuju na takav način da koriste izraze posuđene iz osjetilnih percepcija. Tako se može vidjeti da se elementarno tijelo nekog bića osjetilnog svijeta, ili čisto elementarno biće, opisuje na takav način da se za njega kaže da se otkriva kao samostalno, raznoliko obojeno svjetlosno tijelo. Bljeska u bojama, svjetluca ili svijetli, i omogućuje vam da primijetite da je ova boja ili svjetlosna pojava njegov izraz života. Ono o čemu promatrač zapravo govori, potpuno je nevidljivo, a on je svjestan da svjetlosna slika ili slika u boji, nema ništa s onim što on opaža, kao što ni pisanje u kojem je priopćena činjenica nema ništa sa samom činjenicom. Ipak, kroz osjetilne prikaze nije proizvoljno izraženo nešto o nadosjetilnom; tijekom promatranja se zapravo stvara iskustvo koje je slično osjetilnom dojamu. To je zbog činjenice da u nadosjetilnom iskustvu oslobođenje od fizičkog tijela nije potpuno. Ovo još uvijek živi s elementarnim tijelom i nadosjetilno iskustvo dovodi u osjetilni oblik. Opis koji je tako dan o elementarnom biću, stvarno izgleda kao vizionarska ili maštovita kompilacija osjetilnih dojmova. Ako je opis dan na taj način, on je ipak pravi prikaz iskustva. Greška koja se može napraviti nije u opisivanju slike kao takve. Greška je samo kada se slika uzima za stvarnost, a ne kao da ono što slika prikazuje odgovara stvarnosti.

Osoba koja nikada nije percipirala boje – osoba koja je rođena slijepa – neće, ako stekne odgovarajuću sposobnost, elementarna bića opisivati na

način da kaže da bljesnu kao pojave boja. Za izražavanje će koristiti one osjetilne predodžbe na koje je navikao. Ali za ljude koji mogu vidjeti svojim osjetilima, opis koji koristi izraz, bljesak boje, sasvim je prikladan. Na taj način formira se osjećaj onoga što je promatrač elementarnog svijeta vidio. I to se ne odnosi samo na priopćenja koja vidovnjak – kao osoba koja može promatrati kroz svoje etersko tijelo – daje osobi koja to ne može, nego i na međusobno razumijevanje vidovnjaka. U svijetu osjetila čovjek živi u svom fizičkom tijelu, a to njegova nadosjetilna opažanja odijeva u osjetilne oblike; stoga je, unutar ljudskog života na Zemlji, izražavanje nadosjetilnih opažanja kroz osjetilne slike koje stvaraju, koristan način komunikacije.

Važno je da osoba koja prima tako priopćenje ima u duši iskustvo koje je u pravom odnosu s činjenicom o kojoj je riječ. Osjetilne slike se priopćuju samo zato da se kroz njih nešto može doživjeti. Onako kako se predstavljaju, takve slike se ne mogu pojaviti u fizičkom svijetu. To je njihova posebnost. I zato mogu evocirati i iskustva koja se ne odnose ni na što osjetilno.

U početku svoje vidovitosti čovjek će se teško osloboditi osjetilnih slika. Međutim, ako sposobnost i dalje bude napredovala, pojavit će se potreba za osmišljavanjem još načina priopćavanja onoga što se vidi. Uvijek je prvo potrebno objasniti određene znakove koji se koriste. Što više suvremena kultura bude zahtijevala da nadosjetilno znanje bude općepoznato, to će se više javljati potreba da se to znanje daje kroz sredstva izražavanja svakodnevnog života u svijetu osjetila.

Nadosjetilna iskustva mogu se dogoditi u određeno vrijeme. Ona tada čovjeka preplave. I tada ima priliku saznati nešto o nadosjetilnom svijetu kroz vlastito iskustvo, do te mjere da je manje ili više blagoslovljen onime što obasjava njegov običan duševni život. Ali više sposobnosti sastoje se, od svojevoljnog prizivanja vidovitog promatranja, izvan uobičajenog života duše. Put do postizanja ove sposobnosti uglavnom se sastoji od energičnog daljnjeg jačanja duševnog života. Ali puno ovisi o postizanju određenog raspoloženja duše. Neophodan je miran, opušten odnos prema nadosjetilnom svijetu. Odnos koji je daleko od goruće želje da se sazna što više i jasnije, kao i s druge strane, osobne nezainteresiranosti za ovaj svijet. Goruća želja djeluje tako da se širi nešto poput nevidljive magle pred vidovitim pogledom. Nezainteresiranost je takva da se nadosjetilne stvari doista otkrivaju, ali jednostavno prolaze nezapaženo. Ovaj nedostatak interesa ponekad se izražava na vrlo poseban način. Postoje ljudi koji bi željeli imati takva vidovita iskustva na najiskreniji način. Ali od samog početka stvaraju vrlo jasnu sliku o tome kako to mora biti, ako će ih prepoznati kao izvorna. A onda dolaze pravi doživljaji; međutim, oni projure bez da imaju ikakvoga interesa za njih, jer nisu onakvi kakve zamišljaju da bi trebali biti.

U slučaju svojom voljom izazvane vidovitosti, dolazi trenutak u tijeku unutarnje duševne aktivnosti kada se zna: sada duše doživljava nešto što

prije nije iskusila. Iskustvo nije specifično, već opći osjećaj da se čovjek ne suočava s vanjskom fizičkim svijetom, da nije u njemu, ali nije ni u sebi, kao što je u običnom životu duše. Vanjsko i unutarnje iskustvo stapaju se u jedno, u osjećaj života koji je duši dosad bio nepoznat, i za koji ona zna da ga ne bi mogla imati kad bi s vanjskim svijetom živjela samo kroz osjetila ili kad bi živjela u svojim uobičajenim osjetilima i sjećanjima. Čovjek tada nastavlja osjećati da se nešto iz dotad nepoznatog svijeta gura u to stanje duše. Ali ne može se stvoriti ideja o tom nepoznatom. Čovjek ima iskustvo, ali nema predodžbu. S druge strane, nekoga tko to doživi obuzima osjećaj da u njegovom fizičkom tijelu postoji prepreka da bi imao predodžbu o onome što mu pritišće dušu. Ako uvijek iznova, nastavljate s unutarnjim naporom duše, nakon nekog vremena, osjećat ćete se kao da ste svladali fizički otpor. Do sada je fizički intelektualni aparat bio prikladan samo za oblikovanje ideja koje su bile povezane s iskustvima u svijetu osjetila. U početku nema se predodžbu o onome što se želi otkriti iz nadosjetilnog svijeta. Prvo se treba pripremiti da to može imati. Kao što dijete ima vanjski svijet oko sebe, ali se njegov intelektualni aparat prvo mora pripremiti za doživljavanje vanjskog svijeta, kako bi stvorilo ideje o okolini; tako je općenito, čovjek nesposoban imati predodžbu o nadosjetilnom svijetu. Potencijalni vidovnjak radi istu stvar koja se događa kod djece na višoj razini, sa svojim aparatom za predodžbe. Pušta svoje ojačane misli da rade na ovom aparatu. To će ga postupno transformirati. On postaje sposoban nadosjetilni svijet apsorbirati u svoj život ideja. Čovjek osjeća kako aktivnost njegove duše ima formativni učinak na vlastito tijelo. U početku se ono nameće kao velika protuteža životu duše; čovjek ga osjeća kao strano tijelo u sebi. Tada se primjećuje kako se ono sve više prilagođava iskustvu duše; na kraju se tijelo više ne osjeća, već je pred njim nadosjetilni svijet, kao što se ne opaža oko kojim se vidi svijet boja. Tijelo mora postati neopazivo prije nego što duša može vidjeti nadosjetilni svijet. Ako ste svoju dušu uspjeli svojevrijedno učiniti vidovitom na ovaj način, obično ćete moći stalno iznova dovoditi do tog stanja, ako se koncentrirate na misao koju možete posebno snažno iskusiti u sebi. Kao rezultat predanosti ovoj misli, inducirati ćemo vidovitost. U početku nećete moći vidjeti ništa konkretno što želite vidjeti. Nadosjetilne stvari ili procesi odigrat će svoju ulogu u životu duše za koju čovjek nikako nije spreman i koje kao takve, nije želio ostvariti. Međutim, kako se unutarnji napor nastavlja, dolazimo do toga da usmjeravamo svoj duhovni pogled na one stvari koje namjeravamo upoznati. Kao što se pokušava prisjetiti zaboravljenog iskustva prizivajući u svoju dušu srodno, tako se može, kao vidovnjak, krenuti od iskustva za koje se s pravom može vjerovati da ima veze s onim za kojim traga. Ako se intenzivno posvetite onome što znate, nakon duljeg ili kraćeg vremena često dođe ono što namjeravate doživjeti. Općenito, međutim, treba napomenuti da je za vidovnjaka najveća vrijednost tiho čekati pravi trenutak. Ne treba ništa silom povlačiti. Ako do željenog iskustva ne dođe, dobro je privremeno odustati od njega i čekati priliku

drugi put. Ljudski spoznajni aparat zahtijeva mirno sazrijevanje određenih iskustava. Tko nema strpljenja čekati takvo sazrijevanje, iznijet će neispravna ili netočna zapažanja.

Č E T V R T A M E D I T A C I J A

Meditant pokušava stvoriti predodžbu o 'Čuvaru praga'

Kada je duša stekla sposobnost promatranja nečega izvan svijeta osjetila, u emocionalnom životu se mogu pojaviti određene poteškoće. Možda će se osjećati prisiljena usvojiti potpuno drugačiji stav prema samoj sebi, od onog na koji je prije navikla. Sa vanjskim svijetom osjetila suočena je na način da ga je smatrala vanjskim svijetom, a unutarnja iskustva svojima. Prema nadosjetilnom vanjskom svijetu ne može se odnositi na ovaj način. Čim opazi ovaj vanjski svijet, ona se s njim, takoreći, stapa; ne može sebe zamisliti toliko odvojenu od toga, kao kod vanjskog osjetilnog svijeta. Kao rezultat toga, sve što ona može opisati kao vlastiti unutarnji svijet u odnosu na ovaj nadosjetilni vanjski svijet, ima određenu posebnost, koju je u početku teško uskladiti s predodžbama s predodžbama unutarnjeg života. Ne može se više reći: mislim, osjećam ili imam svoje misli i oblikujem ih. Mora se reći: nešto misli u meni, nešto u meni izaziva osjećaje, nešto oblikuje misli tako da se pojavljuju na vrlo specifičan način i pokazuju da su prisutne u svijesti.

Ovaj osjećaj može biti izuzetno depresivan, ako se pokaže da je vrsta nadosjetilnog iskustva takva da pruža sigurnost da osoba stvarno doživljava stvarnost i ne prepušta se fantazijama ili iluzijama. Način na koji se pojavljuje, može pokazati da nadosjetilni vanjski svijet želi osjećati i misliti; ali da je spriječen u toj namjeri. U isto vrijeme čovjek ima osjećaj da je ono što želi ući u dušu prava stvarnost i da jedino ona može razjasniti ono što je do sada doživljavala kao stvarnost. Također i oblik tog osjećaja daje utisak da se nadosjetilna stvarnost pokazuje kao nešto što svojom vrijednošću nadmašuje stvarnost, dosad poznatu duši. U tom osjećaju ima nešto što ugnjetava, jer dobijete ideju da morate željeti poduzeti sljedeći korak. Poduzimanje toga koraka leži u samoj prirodi onoga što smo postali kroz svoje unutarnje iskustvo. Ako ne bi poduzeli taj korak, to bi morali osjećati kao poricanje onoga što jesmo, čak i kao samouništenje. Pa ipak, također može postojati osjećaj da se to ne može učiniti, ili da će, ako se to poduzme onako kako je moguće, ostati nesavršeno.

Sve se to pretvara u ovu predodžbu: ovakva kakva je duša sada, pred njom je zadatak s kojim se ne može nositi, jer je nadosjetilni vanjski svijet neće prihvatiti takvu kakva jest, jer je ne želi imati u sebi. Dakle, duša počinje osjećati da je u proturječju s nadosjetilnim svijetom, i mora sebi reći: nisi takva da bi mogla strujati nadosjetilnim svijetom. Ali samo taj svijet ti može pokazati pravu stvarnost, i u kakvom si odnosu prema toj stvarnosti; odvojena si od promatranja stvarnosti. Ovaj osjećaj označava iskustvo koje

postaje sve presudnije za cjelokupnu vrijednost nečije duše. Svojim punim životom osjećamo da smo u zabludi. Ali ta pogreška je različita od drugih pogrešaka. Ostale pogreške su misli, ali ova je iskustvo. Pogreška u mislima uklanja se kada se netočna misao zamijeni ispravnom. Pogreška koja se doživi postaje dio samog života duše; čovjek je zabluda; ne možete je samo ispraviti, jer mislite što želite, ali to je tu, dio stvarnosti, vaše vlastite stvarnosti. Takvo iskustvo ima nešto pogubno za samog sebe. Čovjek osjeća svoju nutrinu bolno odgurnutu od svega za čime žudi. Ova bol, koju se osjeća na određenom stupnju putovanja duše, u smislu boli nadilazi sve što se može osjetiti u osjetilnom svijetu. I zato može nadmašiti sve ono s čime se čovjek kroz dosadašnji život uspio nositi. Može imati nešto umrtvljujuće. Duša se suočava s tjeskobnim pitanjem, odakle da dobijem snagu da izdržim ono što mi se nameće? I te snage mora pronaći unutar vlastitog života. Sastoje se od onoga što se može nazvati hrabrošću, unutarnjom neustrašivošću.

Kako bismo dalje napredovali u putovanju duše, moramo razviti takvu snagu podnošenja vlastitih iskustava koja rezultiraju unutarnjom hrabrošću i unutarnjom neustrašivošću, kakva nam nije potrebna za život unutar osjetilnog tijela. Takve snage dolaze samo istinskom samospoznajom. U osnovi, tek na ovom stupnju razvoja čovjek shvaća koliko je do sada malo znao o sebi. Čovjek se prepuštao unutarnjem iskustvu, ne gledajući ga na isti način kao što gleda na dio vanjskog svijeta. Ali kroz korake koji su doveli do sposobnosti za iskustvo izvan tijela, dobivaju se posebna sredstva za samospoznavanje. Čovjek uči promatrati sebe s točke gledišta koja se javlja samo kada je izvan fizičkog tijela. A opisani osjećaj depresije, sam je početak samospoznavanja. Doživljavanje sebe u zabludi u odnosu na vanjski svijet, pokazuje vlastitu dušu onakvom kakva ona uistinu jest.

Sada, u prirodi je ljudske duše da takvo prosvjetljenje o sebi doživljava kao bolno. Tek kada osjetiš tu bol, shvatiš koliko je jaka sasvim prirodna čežnja da se smatraš vrijednim i značajnim kao ljudsko biće baš takav kakvi jesi. Može se činiti ružnim da je to tako; čovjek se mora slobodno suočiti s ovom vlastitom ružnoćom. Čovjek tu ružnoću prije nije osjetio upravo iz razloga što nikada svojom sviješću nije stvarno prodro u vlastito biće. Tek u takvom trenutku čovjek primijeti kako u sebi voli ono što bi trebao osjećati kao ružno. Nasilje samoljublja pokazuje se u svojoj punoj veličini. A u isto vrijeme se pokazuje koliko je malo sklonosti da se odbaci ovo samoljublje. Kada je riječ o osobinama duše koje dolaze do izražaja u običnom životu, u odnosima s drugim ljudima, poteškoća se pokazuje kao dovoljno velika. Pravom samospoznajom saznaje se, naprimjer, da je netko ranije vjerovao da je dobronamjeren prema nekoj osobi, a da u dubini svoje duše nosi skrivenu zavist ili mržnju ili slično. Čovjek prepoznaje da će ti osjećaji, koji još nisu izašli na vidjelo, jednog dana sigurno htjeti doći do izražaja. I čovjek postaje svjestan da bi bilo sasvim površno reći samom sebi: sad si prepoznao da je

kod tebe to tako, pa zavist i mržnju sada poništi. Čovjek pak otkriva da će se s takvom mišlju sigurno pokazati prilično slabim, kad iz duše kao silom prirode izbije poriv za zadovoljenjem mržnje, za izživljavanjem zavisti. Takva posebna samospoznaja događa se kod ove ili one osobe ovisno o prirodi njezine duše. Javlja se kada se dogode iskustva izvan osjetilnog tijela, jer tada samospoznaja postaje istinita i više ne može biti zamagljena željom da se na ovaj ili onaj način pronađe, ono što se voli biti.

Ove posebne samospoznaje su bolne, ugnjetavaju dušu. Onaj tko želi steći sposobnost izvantjelesnog iskustva, ne može to izbjeći. Jer one se nužno pojavljuju kroz vrlo poseban odnos u koji se mora postaviti prema vlastitoj duši. Ali potrebne su najjače duševne snage, čak i kada je riječ o vrlo općenitoj ljudskoj samospoznaji. Čovjek sebe promatra sa stajališta koje leži izvan njegovog prethodnog duševnog života. Čovjek sebi kaže: promatrao si stvari i procese u svijetu i prosuđivao ih prema svojoj ljudskoj naravi. Pokušajte zamisliti da ih ne možete tako gledati, da ih ne možete tako suditi. Tada uopće ne biste bili ono što jeste. Ne biste imali unutarnja iskustva. Ti sam, ne bi bio ništa. Nije samo osoba koja si to mora reći uključena u svakodnevicu, i tek rijetko ima pojma o svijetu i životu. Svaki znanstvenik, svaki filozof to mora reći. Jer i filozofija je samo promatranje i prosuđivanje svijeta prema svojstvima ljudskog duševnog života. Ali takav sud ne može ići zajedno s nadosjetilnim vanjskim svijetom. Odbijen je od njega. Time se, međutim, odbacuje sve ono što je čovjek bio do sada. Osvrće se na cijelu svoju dušu, na svoje 'Ja', kao na nešto što se mora odbaciti ako se želi ući u nadosjetilni svijet. – Ali sada duše ne može učiniti drugačije nego uzeti ovo 'Ja' kao svoje stvarno biće prije nego što uđe u nadosjetilni svijet. Ona u njemu mora vidjeti pravu ljudsku bit. Ona mora reći sebi: kroz ovo svoje 'Ja' moram oblikovati ideje o svijetu; ovo svoje 'Ja' ne smijem izgubiti ako ne želim izgubiti sebe kao biće. Njezin najjači nagon je zadržati svoje 'Ja' posvuda, kako ne bi izgubila tlo pod nogama. Ono što duša ima pravo osjećati u običnom životu, više ne smije osjećati, čim uđe u nadosjetilni vanjski svijet. Ona mora prijeći prag na kojem ne mora samo ostaviti ovo ili ono što je vrijedno posjedovala, na kojem mora ostaviti ono što je do sada sama sebi bila. Morate biti u stanju reći sebi da ono što je prije bila vaša najjača istina, sada s onu stranu praga nadosjetilnog svijeta, mora vam se pokazati kao najveća greška.

Pred takvim zahtjevom duša može zadrhtati. Ono što mora učiniti može tako snažno osjetiti kao predaju, kao deklaraciju ništavnosti vlastitog bića, da na naznačenom pragu više-manje priznaje vlastitu nemoć da udovolji zahtjevu. To priznavanje može imati razne oblike. Može se dogoditi sasvim instinktivno, a osobi koja misli i djeluje u skladu sa svojim željama, može izgledati drugačije od onoga što stvarno jest. Naprimjer, može osjećati duboku odbojnost prema svim nadosjetilnim istinama. Može ih uzeti za snove, fantazije. To čini samo zato što u dubini duše, ima potajni strah od

tih istina, koji joj nije poznat. Osjeća da može živjeti samo s onim što otkrivaju osjetila i intelektualna prosudba. Stoga izbjegava približavanje pragu nadosjetilnog svijeta. On ovo izbjegavanje odijeva na takav način da kaže da se ono što se nalazi iza praga ne može održati u svijetlu razuma i znanosti. Ali poanta je da on voli razum i znanost onakve kakve poznaje, jer su vezani za njegovu 'Ja'. To je vrlo općeniti oblik samoljublja. Ali to se ne može nositi u nadosjetilni svijet.

Ali može se dogoditi da sve ne ostane na tome instinktivnom zaustavljanju na pragu. Čovjek može svjesno prići, a onda se okreće jer se boji onoga što leži pred njim. Tada neće biti lako izbrisati učinke toga, koji se pojavljuju u običnom životu duše, a kao rezultat njegova približavanja pragu. Posljedica će biti da će se nemoć koju je osjetio, proširiti na cijelo njegovo biće.

Ono što bi se trebalo dogoditi je da kada čovjek uđe u nadosjetilni svijet, da postane sposoban odbaciti ono što u običnom životu osjeća kao najveću istinu i prilagoditi se na drugačiji način osjećanja i prosuđivanja stvari. Samo mora biti načisto s činjenicom da, kada se ponovno suoči sa svijetom osjetila, da mora koristiti onu vrstu percepcije i prosudbe koja je važeća za njega. Ne samo da mora naučiti živjeti u dva svijeta, već i živjeti u oba na vrlo različite načine. Ne smije narušiti svoju zdravu prosudbu za uobičajena stajališta u svijetu osjetila i razuma, jer je za drugi svijet prisiljen koristiti drugačiju vrstu prosudbe.

Za čovjeka je takav stav težak. Sposobnost za to dolazi samo kontinuiranim energičnim jačanjem duševnog života. Svatko tko ima iskustva na pragu, osjeća da je za život obične ljudske duše blagoslov da nije dovedena do ovoga praga. Osjećaji koji se u njemu javljaju su takvi da čovjek ne može a da ne pomisli da ta dobrobit proizlazi od moćnog bića koje čovjeka štiti od opasnosti da doživi strahote samouništenja na pragu. – Iza vanjskog svijeta, koji je dan običnom životu, leži jedan drugi. Pred njegovim pragom stoji strogi čuvar koji pazi da čovjek ništa ne sazna o zakonima nadosjetilnog svijeta. Jer sve sumnje, sve neizvjesnosti u ovome svijetu, ipak je lakše podnijeti, nego pogled na ono što čovjek mora ostaviti iza sebe ako u njega želi ući.

Od opisanih iskustava čovjek ostaje zaštićen sve dok se sam ne približi tom pragu. Činjenica da prima opise o tim iskustvima od onih koji su ušli ili prešli ovaj prag, ne mijenja činjenicu da je on zaštićen. S druge strane, prihvaćanje toga može poslužiti u dobrom smislu kad se približi pragu. Također je u tom slučaju, kao i u mnogim drugim, bolje ako se unaprijed može stvoriti predodžba nego u suprotnom slučaju. Ali ono što bi putnik u nadosjetilnom svijetu trebao dobiti u smislu samospoznaje ne mijenja se s takvim predznanjem. Stoga nije u skladu s činjenicama kada neke vidovite osobe ili osobe koje su upoznate s prirodom vidovitosti, tvrde da se o takvim stvarima uopće ne bi smjelo raspravljati u krugu ljudi koji nemaju namjeru

donijetu takvu odluku o ulasku u nadosjetilni svijet. Trenutno živimo u vremenu kada se ljudi moraju sve više i više upoznavati s prirodom nadosjetilnog svijeta ako žele biti duševno sposobni nositi se sa zahtjevima života. Širenje znanja o nadosjetilnom, a time i onoga o *Čuvaru praga*, jedan je od zadataka u sadašnjosti i bliskoj budućnosti.

P E T A M E D I T A C I J A

Meditant pokušava stvoriti predodžbu o 'astralnom tijelu'

Kada kroz elementarno tijelo doživimo nadosjetilni vanjski svijet, od njega smo manje odsječeni nego što smo od svog fizičkog okruženja kada ga doživljavamo u osjetilnom tijelu. Ipak, odnos prema ovom nadosjetilnom vanjskom svijetu može se izraziti govoreći, da smo sa sobom ponijeli određene supstance elementarnog svijeta kao posebno elementarno tijelo, baš kao što nosimo supstance i sile fizičkog vanjskog svijeta unutar svog fizičkog tijela. Da je to tako, čovjek primjećuje kada se želi orijentirati u nadosjetilnom svijetu izvan svog osjetilnog tijela. Može se dogoditi da pred sobom imamo neku činjenicu ili entitet nadosjetilnog svijeta. To može biti tamo; možete to vidjeti; ali ne znate što je to. Ako ste dovoljno jaki; možete to otjerati; ali samo povratkom u fizički svijet kroz energično promišljanje vlastitog iskustva u svijetu osjetila. Ali ne može se ostati unutar nadosjetilnog svijeta i viđenu činjenicu ili entitet usporediti s drugima. A ipak jedino tako se može saznati što ono što se vidi znači. Gledanje nadosjetilnog svijeta stoga može biti ograničeno na opažanje detalja, ali ne i mogućnost slobodnog kretanja od jedne stvari do druge. Tada se osjećate zaglavljani u detaljima.

Sada možemo tražiti razlog za to ograničenje. Naći ćete ga tek kada daljnjim unutarnjim razvojem, koji još više jača život duše, dođete do toga da u tom posebnom slučaju to ograničenje više ne postoji. Ali tada čovjek postaje svjestan da razlog zašto nije mogao prijeći s jedne stvari na drugu leži u vlastitoj duši. Čovjek uči prepoznati da se viđenje nadosjetilnog svijeta razlikuje od opažanja u fizičkom svijetu po tome što, naprimjer, sve što je u potonjem vidljivo, može vidjeti ako ima ispravne oči. Ako netko vidi jednu stvar, može i drugu istim okom. U nadosjetilnom svijetu nije tako. Kod elementarnog tijela može se razviti nadosjetilni organ promatranja na takav način da se može doživjeti ova ili ona činjenica; ako se želi promatrati još neka, onda se najprije organ mora i za to posebno osposobiti. – U odnosu na takav razvoj čovjek ima osjećaj koji je poput buđenja organa za određeni dio nadosjetilnog svijeta. Čovjek ima osjećaj kao da je elementarno tijelo u nekoj vrsti uspavanog stanja u odnosu na nadosjetilni svijet, i kao da ga za svaki detalj treba probuditi. Zaista se može govoriti o spavanju i budnosti u elementarnom svijetu. Ali za ovaj svijet spavanje i budnost nisu izmjenična stanja, kao što su to u životu osjetila. Kao stanja, kod ljudi su prisutni istovremeno. Sve dok čovjek nije stekao sposobnost da nešto doživi kroz svoje elementarno tijelo, ovo tijelo spava. Čovjek to tijelo uvijek nosi sa sobom, ali kao usnulo. Buđenje počinje jačanjem duševnog života, ali u

početku samo za dio ovog tijela. Proživljavate sve više i više u elementarnom svijetu, buđenjem sve više i više vlastitog elementarnog bića.

Ništa u samom elementarnom svijetu ne može pomoći duši u tom buđenju. Koliko se god moglo vidjeti: ono što se vidi ne pridonosi ni na koji način da se može vidjeti i nešto drugo. Ništa što se nalazi u elementarnom okruženju, duši ne može dati slobodno kretanje u nadosjetilnom svijetu. Ako se nastavi s vježbama koje jačaju dušu, sve više se postiže pokretljivost u određenim područjima. Kroz sve to čovjek postaje svjestan nečega u sebi što ne pripada elementarnom svijetu, ali što u sebi otkriva doživljavajući ovaj svijet. Čovjek se u nadosjetilnom svijetu osjeća kao posebno biće, koje se pojavljuje kao vodič svog elementarnog tijela, kao njegov vladar, koji postupno budi to tijelo do nadosjetilne svijesti.

Jednom kada se dođe do ove točke, dušu obuzima nevjerojatan osjećaj usamljenosti. Čovjek sebe vidi u svijetu koji je elementaran u svim smjerovima; vidi se unutar beskrajnih elementarnih prostranstava kao biće koje nigdje ne može vidjeti sebi ravnog. – Ne može se tvrditi da svaki razvoj prema vidovitosti dovodi do ove strašne usamljenosti; ali onaj koji svjesno jača dušu svojom vlastitom snagom, to će postići. A ako slijedite učitelja koji vam korak po korak daje upute za napredak u razvoju, morat ćete naučiti – možda kasno, ali ipak jednog dana - da vas je vaš učitelj prepustio samima sebi. Naći ćete se napušteni od učitelja i prepušteni usamljenosti u elementarnom svijetu. Tek ćete kasnije shvatiti da je učitelj s time mudro postupio i da vas je morao uputiti na samog sebe, nakon što se ukazala potreba za takvom samostalnošću.

U ovoj fazi putovanja duše, ljudsko biće izgleda kao da je protjerano u elementarni svijet. Ali sada može stići dalje, ako su njegove unutarnje vježbe pobudile u njemu dovoljno snage. Može početi – ne u elementarnom svijetu, može vidjeti novi svijet koji se pojavljuje u njemu samom, koji nije isti, ni kao svijet osjetila ni kao svijet elementala. Za takvu osobu, prvom nadosjetilnom svijetu dodaje se drugi. Ovaj drugi nadosjetilni svijet isprva je potpuno unutarnji svijet. Čovjek osjeća da to nosi u sebi i da je s tim. Ako se ovo stanje želi usporediti s nečim iz svijeta osjetila, onda se nameće sljedeće. Netko je vidio kako svi njegovi najmiliji umiru i u duši nosi uspomenu na njih. Oni za njega žive samo kao njegove misli. – Tako ste u drugom nadosjetilnom svijetu. Nosite ga u sebi; ali čovjek zna da je odsječen od svoje stvarnosti. Međutim, ono što živi u duši od ove stvarnosti sasvim je drugačije od pukih predodžbi sjećanja u svijetu osjetila. Ovaj nadosjetilni svijet ima samostalno postojanje u vlastitoj duši. Sve što je tamo želi iz duše, želi otići u nešto drugo. Tako čovjek osjeća svijet u sebi, ali tako da taj svijet ne želi ostati u duši. To izaziva osjećaj kao da ga svaki detalj ovog svijeta razdire. Može se doći do toga da se ti detalji sami oslobode, pa proderu nešto poput

ljuske duše i pobjegnu iz duše. Tako se čovjek može osjećati osiromašen za sve što je duši oteto.

Čovjek sada uči prepoznati da se taj dio nadosjetilnog sadržaja duše ponaša na određeni način, da ga voli zbog njega samog, ne zato jer je u vlastitoj duši. Ono što se može voljeti na tako posvećen način, ne odvađa se od duše; ono doduše izlazi iz duše, ali u određenoj mjeri odnosi tu dušu sa sobom. Vodi je tamo gdje živi u svojoj stvarnosti. Dolazi do neke vrste sjedinjenja sa stvarnim bićem, dok je prije, čovjek u sebi nosio samo nešto kao ostatak tog bića. Ali ljubav na koju se ovdje misli, mora biti ona koja se doživljava u nadosjetilnom svijetu. U osjetilnom svijetu, čovjek se može samo pripremiti za takvu ljubav. I čovjek se priprema kada ojača sposobnost ljubavi u osjetilnom svijetu. Što je za jaču ljubav sposobna u svijetu osjetila, to duša više zadržava tu sposobnost ljubavi prema nadosjetilnom svijetu. Ovo se odnosi na detalje nadosjetilnog svijeta na takav način da, naprimjer, ako netko ne voli biljke u fizičkom svijetu, ne može doći do onih stvarnih, nadosjetilnih bića koja su povezana s biljkama fizičkog svijeta. Ali u odnosu na takve stvari lako može doći do zablude. Može se dogoditi da je čovjek u svijetu osjetila potpuno bez ljubavi, da zanemari svijet biljaka; ipak, u njegovoj duši može biti prisutna nesvjesna sklonost za taj svijet. Tada se ta ljubav može probuditi kada on uđe u nadosjetilni svijet.

Ali jedinstvo s bićima nadosjetilnog svijeta, osim o ljubavi, može ovisiti također i o drugim svojstvima duše, kao što je pažnja ili poštovanje koje duša može osjećati prema biću u nadosjetilnom svijetu, kada prvi put osjeti naknadnu sliku ovog bića, koja se pojavljuje u njoj samoj. Međutim, ta će svojstva uvijek biti ona koja se moraju ubrojiti među unutarnja svojstva duše. – Na taj način će se upoznati ona bića nadosjetilnog svijeta kojima duša otvara pristup kroz ta svojstva. Siguran put i orijentacija u nadosjetilnom svijetu, otvara se kada se dobije pristup naknadnim slikama bića kroz odnose s njima. U svijetu osjetila čovjek voli biće nakon što ga je upoznao; u drugom, nadosjetilnom svijetu, može se voljeti slika prije susreta sa stvarnošću, jer se ova slika pojavljuje prije tog susreta.

Ono što duša uči spoznati na ovaj način nije elementarno tijelo. Jer ono stoji nasuprot ovome kao njegov buditelj. To je entitet prisutan u duši, kojeg čovjek doživljava kao što bi doživljavao sebe da se ne onesvijesti u snu, već da se svjesno osjeća izvan svog fizičkog tijela i osjeća se kao onaj tko se probudio nakon buđenja. Na taj način duša upoznaje u sebi entitet, koji je treći entitet, osim fizičkog i elementarnog tijela. Neka se ovaj entitet nazove *astralnim tijelom*, a ovom riječju ovdje nije naznačeno ništa drugo osim onoga što se doživljava unutar duše na opisan način.

Š E S T A M E D I T A C I J A

Meditant pokušava stvoriti predodžbu 'Ja' tijela ili 'tijela mišljenja'

Čovjek ima jači osjećaj da je izvan svog osjetilnog tijela, kada to doživljava unutar astralnog tijela nego kada to doživljava u elementarnom tijelu. S elementarnim se osjećamo izvan područja u kojem se nalazi osjetilno tijelo; ali osjeća se i to tijelo. Ali u astralnom tijelu samo osjetilno tijelo osjećamo kao nešto vanjsko. Pri prelasku u elementarno tijelo osjeća se nešto poput širenja vlastitog bića, pri ulasku u astralno tijelo, s druge strane, neka vrsta skoka u drugo biće. I u ovom biću se osjeća da bića duhovnog svijeta šalju svoju aktivnost. Čovjek se osjeća povezan na ovaj ili onaj način s tim bićima. I postupno se uči prepoznati kako se ta bića međusobno odnose. Za ljudsku svijet, svijet se širi prema duhu. Čovjek vidi duhovna bića koja, naprimjer, uzrokuju karakter sukcesivnih epoha ljudskog razvoja. To su duhovi vremena ili sile iskona. Čovjek se upoznaje s drugim bićima čija duševna egzistencija teče na taj način da su njihove misli ujedno i aktivne prirodne sile. Dolazi do spoznaje da su te sile samo za fizičku percepciju ono što ona vjeruje da jesu. Naprotiv, nalazi da se u stvarnosti, gdje god djeluje prirodna sila, izražava misao bića, baš kao što se u pokretu ruke izražava ljudska duša. – To nije tako, da čovjek kroz nekakvu teoriju razmišlja o bićima koja stoje iza prirodnih procesa; osoba koja sebe doživljava u astralnom tijelu, ulazi u nepojmovni, konkretan odnos s tim bićima, kao što ljudsko biće u osjetilnom ulazi s drugim pojedinačnim bićima. – Može se razlikovati niz razina unutar tih bića na čiji se teritorij ovako ulazi i govoriti o svijetu viših hijerarhija. Bića čije se misli osjetilima otkrivaju kao sile prirode, mogu se nazvati Duhovima oblika.

Iskustvo u ovom svijetu znači da čovjek osjeća svoje postojanje unutar osjetilnog svijeta kao nešto vanjsko, kao što u osjetilnom svijetu gleda biljku kao vanjsko biće. – Čovjek će smatrati da je ovaj način postojanja izvan onoga što se mora osjećati u običnom životu, izuzetno bolan, sve dok se ne pojavi nešto drugo. Kod energičnog unutarnjeg duševnog rada, nije potrebno da se ta bol pojavi u osobito velikoj mjeri. Jer polagani ulazak u druga iskustva može se dogoditi istovremeno s boravkom u astralnom tijelu.

Ovo drugo iskustvo sastojat će se u tome da se sve ono što je prije bilo, u, i na, vlastitoj duši, da se to osjeća kao neka vrsta sjećanja, te da se prema svom 'Ja' ima isti odnos, kakav u osjetilnom svijetu imamo prema sjećanjima. Tek kroz takvo iskustvo čovjek postiže potpunu svijest da doista živi u svijetu sasvim drugačijem od svijeta osjetila, s vlastitim bićem unutar njega. Čovjek sada zna da prethodno 'Ja' nosi kao nešto drugo nego što

zapravo jest. Sada se možete suočiti sami sa sobom. I stječe se predodžba o onome s čime je sada suočena duša, i o onome što je ranije govorila: ovo sam ja. Sada više ne kaže, to sam ja, nego, ja to nosim kao nešto na sebi. Kao što se 'Ja' u običnom životu osjeća neovisan o svojim sjećanjima, tako se i sadašnje 'Ja' osjeća neovisno o prijašnjem 'Ja'. Osjeća da pripada svijetu čistih duhovnih bića. I kako se ovo iskustvo - a ovo opet nije teorija - događa, čovjek prepoznaje što to zapravo jest, ono što je do sada smatrao svojim 'Ja'-bićem. Predstavlja se kao mreža predodžbi sjećanja, koju stvara osjetilno tijelo, poput odraza kroz zrcalo. Baš onoliko malo koliko čovjek smatra sebe jednim sa svojim odrazom, toliko malo i duša, koja sebe doživljava u duhovnom svijetu, misli o sebi kao o jednom, s onim kako sebe doživljava u svijetu osjetila. To sa zrcalnom slikom može se, naravno, uzeti samo kao usporedba. Jer refleksija prestaje kad osoba promijeni svoj položaj u odnosu na ogledalo. Tkanje koje kao da je satkano od sjećanja, i predstavlja ono što čovjek smatra vlastitim bićem u svijetu osjetila, ima veću neovisnost od zrcalne slike. Na neki način ima svoj entitet. A ipak u odnosu na istinsko biće duše, ona je kao slika vlastitog bića. Istinsko biće duše osjeća da mu je ova slika potrebna za samootkrivanje. Ono zna da je to nešto drugo, ali da nikada ne bi došlo do stvarne spoznaje o sebi da prvo nije shvatilo sebe kao vlastitu sliku u onom svijetu koji je, nakon uzdizanja u duhovni svijet, za njega postao vanjski svijet.

Mrežu predodžbi sjećanja, na koje sada gledamo kao na svoje bivše 'Ja', može se nazvati 'Ja'-tijelo ili također 'tijelo mišljenja'. U takvom kontekstu, riječ 'tijelo' mora se shvatiti u širem smislu, za razliku od onoga što se inače naziva tijelom. 'Tijelo' ovdje znači sve ono što netko doživljava u sebi, a za što se ne kaže da jest, nego da ga u sebi ima. Tek kada je vidovita svijest dosegla točku iskustva onoga što je do sada opisivala kao zbroj predodžbi sjećanja, može u pravom smislu, steći iskustvo onoga što se krije iza privida smrti. Jer ona je sada došla do biti jednog istinski stvarnog svijeta, u kojem se osjeća kao biće koje može zadržati u sjećanju ono što je doživljeno u osjetilnoj egzistenciji. Da bi nastavila svoju egzistenciju, da bi ono što je doživljeno u osjetilnom moglo živjeti dalje, zahtijeva biće koje to može zadržati na isti način na koji se predodžbe sjećanja u osjetilnom zadržavaju od strane običnog 'Ja'. Nadosjetilno znanje otkriva da čovjek postoji unutar svijeta duhovnih bića, te da je on sam taj koji u sebi čuva svoje osjetilno postojanje kao sjećanje. Na pitanje što ovo što sam ja sada, može biti nakon smrti, vidovito istraživanje daje sljedeći odgovor: bit ćeš ono što zadržiš od sebe, na temelju svoje egzistencije, kao duh među duhovima.

Čovjek prepoznaje prirodu tih duhova i unutar njih vlastitu. A ovo znanje je neposredno iskustvo. Njime se zna da duhovna bića, a s njima i vlastita duša, žive, a osjetilno postojanje je samo privremeno otkrivenje. – Ako obična svijest pokazuje - u smislu prve meditacije - da tijelo pripada svijetu čiji se udio u njemu otkriva njegovim raspadom nakon smrti, vidovito promatranje

pokazuje da ljudsko 'Ja' pripada svijetu za koji je vezano sasvim drugačijim vezama nego je tijelo vezano zakonima prirode. Veze kojima je 'Ja' biće vezano za duhovna bića nadosjetilnog svijeta, ne dotiče, u njihovoj najdubljoj biti, rođenje i smrt. U osjetilnom životu tijela te se veze otkrivaju tek na poseban način. Ono što se javlja u ovom životu, izraz je za veze nadosjetilne prirode. Budući da je čovjek kao takav nadosjetilno biće - i kao takav se također pojavljuje za nadosjetilno promatranje, veza između jedne ljudske duše i druge, nije narušena smrću u nadosjetilnom području. A ono s čime se duša suočava kao tjeskobnim pitanjem pred običnom sviješću u primitivnom obliku: *hoću li nakon smrti ponovno vidjeti one za koje sam znao da su povezani sa mnom u životu osjetila?*, treba odgovoriti s odlučnim 'da'.

Sve što je ovdje rečeno o iskustvu duše kao duhovne stvarnosti unutar svijeta drugih duhova, može se vidjeti kroz često spominjano jačanje duševnog života. Ali tom iskustvu se može pomoći kroz posebne osjećaje koje razvijamo. – U običnom iskustvu unutar svijeta osjetila, čovjeku ono što doživljava kao svoju sudbinu, izgleda čas simpatično, čas antipatično. Samopromatranje koje može biti prilično nepristrano prema sebi morat će priznati da su simpatije i antipatije o kojima se ovdje govori među najjačima koje čovjek može osjećati. Uobičajena razmišljanja da je sve što je bilo moralo biti, da čovjek mora trpjeti svoju sudbinu, doista mogu odvesti daleko do opuštenog raspoloženja u životu. Ali da bi se postiglo nešto u smislu shvaćanja istinskog ljudskog bića, potrebno je više. Navedena razmatranja dobro će služiti životu duše; ali često će se moći primijetiti da je ono što je odbačeno u smislu simpatija i antipatija u naznačenom smjeru, samo nestalo za neposrednu svijest. Povuklo se dublje u temelje ljudskog bića, i živi kao raspoloženje duše, ili kao osjećaj iscrpljenosti, ili neki drugi osjećaj u tijelu. Prava smirenost pred sudbinom postiže se samo kada se netko ponaša na ovom polju točno onako, kako se ponaša u stalnoj, povećanoj predanosti mislima ili osjećajima za poboljšanje duše općenito. Nije dovoljno razmišljati o tome, što dovodi do intelektualnog uvida, već to zahtijeva intenzivno uživljavanje u takva razmišljanja, dugo ih zadržavajući u duši, dok u isto vrijeme držimo podalje osjetilne doživljaje i druga sjećanja na život. Kroz takvu praksu dolazi se do određenog temeljnog duševnog stava prema svojoj sudbini u životu. Čovjek može temeljito istjerati sve simpatije i antipatije na ovom području i na kraju gledati sve što se događa, kao što vanjski promatrač vidi mlaz vode koji pada preko kamena i udara u dno. To ne znači da se tako bezosjećajno treba suočiti sa svojom sudbinom. Onaj tko ravnodušno gleda na sve što mu se događa, sigurno nije na pravom putu. Međutim, čovjek ne stoji bez udjela u odnosu na vanjski svijet, s obzirom na ono što ne utječe na njegovu vlastitu dušu u smislu sudbine. Ono što mu se događa pred očima čovjek gleda, s užitkom ili s gnušanjem. Oni koji teže nadosjetilnom znanju, ne bi trebali tražiti ravnodušnost prema životu, već preobrazbu onog dijela koji 'Ja' prvobitno ima u odnosu na sve

što ga sudbinski dotakne. Može se dogoditi da se ovom preobrazbom živost emocionalnog života pojača, a ne oslabi. U običnom životu čovjeku naviru suze na oči zbog stvari koje sudbonosno pogađaju dušu, ali se također može dovesti do toga da ima isti živi osjećaj vlastite nesreće, koji osjeća kad se s time susretne druga osoba. Ovakvo iskustvo čovjek lakše doživi u odnosu na događaje koji utječu na njegovu sudbinu nego, naprimjer, u odnosu na vlastite sposobnosti. Nije tako lako dostižna misao, koja je jednako radosna kada netko drugi ima sposobnost kao i kad je sam posjeduje. Kad samopromatranje nastoji prodrijeti u najdublje dubine duše, može se otkriti velika količina sebične radosti u toliko mnogo stvari koje čovjek može sam napraviti. Intenzivan, često ponavljani (meditativni) život zajedno s mišlju da je u mnogim aspektima u tijeku života nebitno, može li netko nešto sam učiniti, ili to može netko drugi, može daleko dovesti u odnosu na spokoj prema onome to čovjek doživljava kao najdublju sudbinu života. – Takvo unutarnje jačanje života duše, snagom misli, ne može nikada dovesti do pukog otupljivanja osjećaja za vlastite sposobnosti, ako se radi ispravno: naprotiv, čovjek ga preobražava. Osjeća se potreba da se ponaša u skladu s tim sposobnostima.

A to već ukazuje na smjer kojim ide takvo jačanje duševnog života. Čovjek uči prepoznati nešto u sebi što se duši čini kao drugo biće u sebi. To je osobito vidljivo kada se s tim povežu misli koje pokazuju kao se u običnom životu, u sudbini, događa ovo ili ono. Može se uočiti da vam se ovo ili ono ne bi dogodilo da se i sami niste ponašali na određeni način, u ranijem vremenu. Ono što se čovjeku događa danas, često proizlazi iz onoga što je učinio jučer. S ciljem da nastavite svoje iskustvo duše kakvo je u određenom trenutku u vremenu, sada se možete osvrnuti na prethodno iskustvo. Možete potražiti sve što pokazuje kako ste sami unaprijed pripremili kasnije događaje sudbine. Ovakvim retrospektivnim pogledom na život može se pokušati doći do one točke u vremenu kada se djetetova svijest probudi na način da se kasnije u životu sjeća onoga što je doživjelo. Ako netko pogleda unatrag na takav način, da s tim poveže raspoloženje duše iz kojeg su eliminirane uobičajene sebične simpatije i antipatije iz događaja sudbine, tada se nalazi da, kada se dosegne naznačena točka u životu djetinjstva u smislu sjećanja, da se sebi kaže: tada je tek počela mogućnost da osjetite sebe i svjesno radite na svom životu duše; ali to tvoje 'Ja' je također bilo tu prije, iako nije svjesno djelovalo u tebi, ono te zapravo dovelo do tvoje sposobnosti da znaš, kao i do svega drugog o čemu znaš. Ono što nijedno intelektualno razmatranje ne može prepoznati, to donosi opisani odnos prema vlastitoj sudbini. Čovjek uči promatrati događaje sudbine; sa spokojem; vidi se kako im prilazi na nesputan način; ali čovjek sebe vidi u biću koje iznosi te događaje. I kad se tako promatra, pred dušom su uvjeti vlastite sudbine, koji su već rođenjem zadani, u vezi sa samim sobom. Čovjek se probio do uvjerenja, da kao što je radio na sebi od vremena kada

se njegova svijest probudila, radio je na sebi i prije nego se probudila sadašnja svijest. Probijati se na ovaj način do višeg 'Ja' u običnom 'Ja', ne samo da vodi do mogućnosti da me moja misao dovela da teorijski osmislim takvo više 'Ja', već vodi do toga da osjećam stvarnost ovog 'Ja' kao moć unutar sebe, i osjećam obično 'Ja' kao tvorevinu ovog 'Ja'. Ovaj osjećaj je pravi početak viđenja duhovnog bića duše. A ako to ne dovede ni do čega, to je samo zato jer je čovjek ostao na početku. Ovaj početak može biti jedva primjetan dosadan osjećaj. Takav može ostati još dugo. Ali ako netko nastavi snažno i žustro tragati za onim što je dovelo do ovog početka, konačno počinje vidjeti dušu kao duhovni entitet. I svakome tko je to uspio vidjeti, sasvim je razumljivo kada netko tko nije stekao nikakvo iskustvo na ovom području, kaže da se onaj tko vidi takve stvari samo uvukao u maštu - autosugestiju - i došao do višeg 'Ja'. Ali onaj opremljen takvom vizijom također zna da takav prigovor može proizaći samo iz nedostatka ovog iskustva. Jer svatko tko ozbiljno prolazi kroz opisano, stječe i sposobnost razlikovanja zamišljenog od stvarnog. Unutarnja iskustva i aktivnosti koje su nužne na takvom putovanju duše, da bi ono bilo stvarno, vode do najstrožeg opreza prema sebi u odnosu na maštu i stvarnost. Ako je netko usmjeren da doživi sebe kao duhovno biće u višem 'Ja', glavno iskustvo vidi u onome što je okarakterizirano na početku ove meditacije, i prepoznaje ono ostalo što je navedeno kao pomoć na putovanju duše.

S E D M A M E D I T A C I J A

Meditant pokušava stvoriti predodžbu o vrstama iskustva u nadosjetilnim svjetovima

Iskustva koja su se pokazala kao duši neophodna ako želi prodrijeti u nadosjetilne svjetove, nekim se mogu činiti kao odbojna. Takva osoba može reći da ne zna što će joj se dogoditi ako se na to odvaži i kako će to izdržati. Pod utjecajem takvog osjećaja lako se javlja misao, da je bolje ne miješati se umjetno u razvoj duše, nego se prepustiti vodstvu kojeg duša nije svjesna, i čekati kamo će to u budućnosti odvesti čovjekovo unutarne biće. Međutim, oni koji mogu oživjeti jednu drugu, uvijek će takvu misao morati odbaciti, to da je ljudskom biću prirodno napredovati, i da će, ako se ne brine o tim stvarima, to biti u suprotnosti s onim što je dužan, da će uvenuti snage koje čekaju da se razviju u duši. Moć razvoja leži u svakoj ljudskoj duši; i ne može postojati niti jedna osoba koja, nakon što se ove moći razotkriju, ne želi poslušati glas ako može nešto o tome saznati, i o važnosti toga.

Nikog se neće spriječiti da se popne u više svjetove, ako se od početka ne postavi u nekorektan odnos prema događajima kroz koje mora proći. Ovi procesi su onakvi kakvi su predstavljeni - u prethodnim meditacijama. A ako su izraženi riječima koje se mogu uzeti samo iz običnog života, onda je to jer se jedino tako mogu izraziti. Jer se iskustva nadosjetilnog puta spoznaje, odnose prema ljudskoj duši na takav način da su potpuno jednaka onome što za nju može značiti, primjerice, pojačan osjećaj usamljenosti, osjećaj lebdenja nad jamom bez dna i slično. U takvim iskustvima stvaraju se snage za put spoznaje. Ona su klice plodova nadosjetilnog znanja. U određenoj mjeri sva ta iskustva nose nešto što je u njima dobro skriveno. Kad se zatim prožive, taj skriveni element se tako dovodi do svoje najveće napetosti; nešto podiže taj osjećaj usamljenosti koji je poput plašta oko toga 'nečega', i u životu duše se pojavljuje kao sredstvo spoznaje.

Ali morate uzeti u obzir da ako krenete pravim putem, iza svakog takvog iskustva odmah će se pojaviti nešto drugo. To je tako da kada je jedno tu, drugo ne može izostati. Osim onoga što treba podnijeti, čovjek odmah ima i snage da stvarno to podnese, ako samo mirno razmisli o toj snazi i ostavi si vremena da primijeti i ono što se manifestira u duši. Kad nastupi nešto mučno, a istovremeno u duši živi siguran osjećaj da postoje sile koje dopuštaju da se ta bol podnese, i s kojima se čovjek može povezati, tada dolazi do toga da se čovjek okreće tim iskustvima, koja bi bila nepodnošljiva da se dogode u običnom životu, i ponaša se na takav način da je kao promatrač svega što je na taj način doživio. To znači da ljudi koji su na putu

prema nadosjetilnom znanju žive kroz plime i oseke mnogih emocionalnih valova u svom unutarnjem biću, a ipak se unutar života osjetila pokazuju u potpunoj smirenosti. – Svakako postoji mogućnost da iskustva koja se odvijaju u unutarnjem biću, također utječu na raspoloženje u vanjskom životu u osjetilnom svijetu, tako da se osoba privremeno ne snalazi u životu i sa samim sobom kao što je to bilo prije ovog puta spoznaje. Čovjek tada ovisi o crpljenju iz onoga što je već stekao u sebi, što će mu omogućiti da se ponovno nosi s time. I ne može postojati situacija na ispravno utabanoj stazi spoznaje u kojoj to ne bi bilo moguće.

Najbolji put do znanja uvijek će biti onaj koji vodi u nadosjetilni svijet kroz jačanje ili koncentraciju života duše pomoću unutarnjeg poniranja, snage misli ili snage osjećaja. Nije važno iskusiti misao ili osjećaj kao što se to čini snalazeći se u osjetilnom svijetu, već intenzivno živjeti s, i u, misli ili osjećaju, i u to uvući sve svoje duševne snage. Tijekom vremena unutarnje kontemplacije, one bi trebale same ispuniti svijest. Čovjek misli, naprimjer, o misli koja je u dušu donijela neko uvjerenje; prije svega, izostavite iz igre sve što ima u smislu uvjerenja, i stalno živite s njom, tako da s njom postanete potpuno jedno. Apsolutno nema potreba za mišlju koja se odnosi na stvari višeg poretka svijeta, iako je takva misao od veće koristi. Misao koja prikazuje obično iskustvo također se može uzeti za unutarnju kontemplaciju. Plodonosni su osjećaji koji predstavljaju odluke, primjerice, u vezi s činima ljubavi, a koje čovjek u sebi rasplamsa kao najtoplije i najiskrenije iskustvo. Međutim, učinkovite su, prije svega kad je riječ o znanju, simboličke ideje koje se dobiju iz života ili kojima se posvećuje po savjetu ljudi koji su, da tako kažemo, stručnjaci u ovom području, jer poznaju plodonosnost onoga što je također isto bilo i za njih.

Kroz takvo uranjanje, koje mora postati životna navika, čak i uvjet života, baš kao što je disanje uvjet tjelesnog života, čovjek će stegnuti snage duše i ojačati ih dok se skupljaju. Samo se morate moći održati na takav način, tijekom vremena unutarnje kontemplacije, da nikakvi vanjski osjetilni dojmovi i nikakva sjećanja ne utječu na život duše. Sjećanja na sve što je čovjek doživio u običnom životu, što duši daje radost ili bol, moraju biti tiha, tako da se potpuno prepusti onome što želi da bude u njemu. Moć nadosjetilne spoznaje, izrasta na pravi način jedino iz onoga što je netko postigao unutarnjim poniranjem, čiji je sadržaj i oblik postigao naprežanjem duševne snage. Nije važno odakle ste dobili sadržaj za uroniti; može se dobiti od stručnjaka za te stvari ili iz literature; to samo treba napraviti unutarnjim iskustvom i ne dopustiti da sadržaj određuje ono što dolazi iz vlastite duše, kao ono što ona smatra najboljim sadržajem meditacije. Takav daje malo snage, jer se duša od samog početka osjeća povezanom s tim i stoga ne može uložiti potrebne napore da se sjedini. Ali ono što ima učinka na nadosjetilne moći spoznaje leži u tom naporu, a ne u sjedinjenju sa sadržajem kao takvim.

Postoje i drugi načini postizanja nadosjetilne vizije. Svojim raspoloženjem ljudi mogu doći do unutarnjeg produbljivanja, do gorljivih iskustava. Kao rezultat toga, nadosjetilne moći spoznaje mogu postati odvojene u njihovoj duši. Takve se snage često mogu iznenada pojaviti u dušama, što bi moglo izgledati kao da one nipošto nisu predodređene za takva iskustva. Nadosjetilni život duše može se dogoditi na najrazličitije načina; ali iskustvo koje se kontrolira, kao što se čovjek kontrolira u svojoj običnoj osjetilnoj egzistenciji, može nastati samo ako se kroči opisanim putem znanja. Svako drugo uplitanje nadosjetilnog svijeta u duševna iskustva rezultirat će time da se ona dogode kao pod prisilom i da se čovjek u njima izgubi, ili da se prepusti svakojakim zabludama o njihovoj vrijednosti, o njihovom pravom značenju unutar stvarnog nadosjetilnog svijeta.

Svakako treba imati na umu da se duša mijenja na putu nadosjetilne spoznaje. Može se dogoditi da netko uopće nije sposoban za osjetilni život i da se prepušta svakojakim zabludama i iluzijama; ali i da se čim stupi u nadosjetilni svijet upušta u obmane i iluzije na lakovjeran način. Također se može dogoditi da netko u osjetilnom ima vrlo dobar, zdrav osjećaj istine, i govori sebi: ne smiješ o nekoj stvari ili događaju vjerovati samo jer zadovoljava tvoj osobni interes; i unatoč tome što je to slučaj, takva duša u nadosjetilnom svijetu može vidjeti samo ono što je prikladno takvom osjećaju sebe. Moramo razmotriti kako je osjećaj jastva uključen u ono što gledamo. Gleda se na ono na što je usmjeren taj osjećaj prema svojoj sklonosti. Čovjek ne zna da je upravo on taj koji usmjerava duhovni pogled. I tada se podrazumijeva da čovjek prihvaća ono što vidi kao istinu. Zaštita od toga može biti samo ako kroz dobro razmišljanje o sebi, kroz energičnu volju za samospoznajom na nadosjetilnom putu spoznaje, postanete sve spremniji da stvarno u vlastitoj duši primijetite koliko ima samosvijesti, i što ona govori. Zatim, ako netko nemilosrdno i energično razmišlja o mogućnosti da vlastita duša tu i tamo podlegne samosvijesti, postupno će se osloboditi vodstva samosvijesti.

Istinska neometana pokretljivost duše u višim svjetovima zahtijeva da ona stekne uvid u to, koliko su različite osobine duše u duhovnom svijetu u usporedbi s fizičkim svijetom. To postaje osobito jasno kada se pozornost usmjeri na moralne osobine duše. Unutar osjetilne egzistencije treba razlikovati zakone prirode i zakone morala. Ako želite objasniti tijek prirodnih procesa, ne možete se držati moralnih koncepata. Otrovnost biljke se objašnjava prirodnim zakonima a ne osuđuje kao otrovna. Biti će samo po sebi jasno da se najviše može govoriti o odjecima morala za životinjski svijet, ali da moralni sud u pravom smislu samo ometa ono što dolazi u obzir kod prirodnih zakona. U kontekstu ljudskog života, moralni sud o vrijednosti egzistencije, počinje imati značenje. To je nešto o čemu uvijek ovisi njegova vrijednost, kad počne nepristrano suditi o sebi. Ali nitko, pravilno

razmatrajući osjetilno, ne može pomisliti da zakone prirode smatra nečim jednakim ili čak sličnim zakonima morala.

Čim se uđe u više svjetove, stvari se mijenjaju. Što su svjetovi u koje ulazimo više duhovni, to se više moralnih zakona i onoga što možemo nazvati prirodnim zakonima za te svjetove, podudara. U osjetilnoj egzistenciji, čovjek je svjestan da je neprikladno kada za neko zlo djelo govori da će duša gorjeti. Zna se da je prirodno sagorijevanje nešto sasvim drugo. Slična odvojenost ne postoji za nadosjetilne svjetove. U isto vrijeme, mržnja ili zavist su sile koje djeluju na takav način da se odgovarajući učinci mogu opisati kao prirodni procesi ovih svjetova. Mržnja ili zavist uzrokuju da ono što se mrzi ili na čemu se zavidi, ima proždirući, uništavajući učinak na osobu koja mrzi ili zavidi, tako da to razvija procese destrukcije koji su nepovoljni za duhovno biće. Ljubav u duhovnom svijetu djeluje kao da je to toplinsko zračenje, koje je produktivno, koje promiče. – To se već može primijetiti na elementarnom ljudskom tijelu. Unutar svijeta osjetila, ruka koja čini nemoralno djelo, prema zakonima prirode mora se objasniti potpuno isto kao i ruka koja služi moralnom djelovanju. Međutim, neki elementarni dijelovi čovjeka ostaju nerazvijeni ako nisu prisutni određeni moralni osjećaji. A nesavršene formacije elementarnih organa moraju se pratiti do moralnih svojstava, na potpuno isti način na koji se prirodni procesi u osjetilima objašnjavaju prema prirodnim zakonima. Iz nesavršenog razvoja osjetilnog organa nikada se ne smije zaključiti o nesavršenom razvoju odgovarajućeg dijela u elementarnom tijelu. Uvijek moramo biti svjesni činjenice da se vrlo različite vrste zakona primjenjuju na različite svjetove. Ljudsko biće može imati nesavršeno oblikovane fizičke organe; odgovarajući elementarni organ ne samo da može biti uobičajeno savršen, već čak može biti savršen u onoj mjeri u kojoj je fizički nesavršen.

Razlika između nadosjetilnog i osjetilnog svijeta značajna je u svemu što je povezano s idejama 'lijepog' i 'ružnog'. Način na koji netko koristi ove pojmove u osjetilnom svijetu gubi svaki smisao čim netko uđe u nadosjetilne svjetove. 'Lijepim' se može nazvati, ako se promišlja o značenju riječi u osjetilnoj egzistenciji, samo ono biće koje uspije otkriti sve što doživljava u sebi drugim bićima u svom svijetu, tako da i druga bića mogu sudjelovati u cijelom njegovom iskustvu. Sposobnost da se potpuno otkrijete sa svime što je unutra, da ne morate ništa skrivati u sebi, u višim svjetovima bi se mogla nazvati 'lijepom'. I taj se koncept potpuno pokapa s onim bezrezervne iskrenosti, iskreno iznošenje onoga što se ima u sebi. Nešto bi se moglo nazvati 'ružnim', ako u vanjskom izgledu ne želi otkriti svoj unutarnji sadržaj, ako sputava vlastito iskustvo, i skriva se od drugih bića s obzirom na određena svojstva. Takvo biće izmiče svom duhovnom okruženju. Ovaj koncept podudara se s konceptom neiskrenog otkrivanja sebe. Lagati i biti ružan su u duhovnom svijetu, ista su stvarnost, tako da je biće koje izgleda ružno ujedno i lažljivo.

Čak i ono što se osjetilima prepoznaje kao strasti i želje, u duhovnom se svijetu pojavljuje s potpuno drugim značenjem. Takve želje, koje izviru iz unutarnje prirode ljudske duše u fizičkom svijetu, ne postoje u duhovnom svijetu. Ono što se može nazvati željama, raspireno je onim što se vidi izvan bića. Biće koje mora osjećati da nema neku kvalitetu koju bi njegova priroda trebala imati, gleda drugo biće koje ima tu osobinu. I ne može a da ovo drugo biće nema stalno pred sobom. Kao što oko prirodno vidi ono što je vidljivo u fizičkom svijetu, tako nedostatak kvalitete u nadosjetilnom svijetu uvijek vodi biće u blizinu drugog relevantnog bića koje ima tu kvalitetu. I pogled na to biće postaje trajni prijekor, koji djeluje kao stvarna sila, tako da biće zahvaćeno nedostatkom, pogledom, ima želju ispraviti nedostatak u sebi. To je vrlo različita vrsta iskustva od žudnje u osjetilnom svijetu. – Takvim uvjetima u duhovnom svijetu nije narušena slobodna volja. Biće se može obraniti od onoga što u njemu prizor želi izazvati. Tada će se postupno uspjeti udaljiti od blizine bića od uzora. Međutim, rezultat će biti da se takvo biće koje odbaci dan mu primjer, smjesti u svjetove u kojima ima lošije uvjete egzistencije od onih koji su mu dani u svijetu za koji je u određenoj mjeri predodređeno.

Sve to ljudskoj duši pokazuje da pri ulasku u nadosjetilne svjetove mora preobraziti svoj svijet ideja. Pojmovi se moraju transformirati, proširivati, spajati s drugima, ako se želi ispravno opisati nadosjetilni svijet. – Zbog toga opisi nadosjetilnih svjetova, koji žele koristiti pojmove skovane za svijet osjetila bez daljnjih izmjena, uvijek sadrže nešto netočno. – O tome se može razmišljati, da korištenje pojmova dolazi iz ispravnog ljudskog osjećaja da se pojmovi, koji imaju svoje puno značenje samo za nadosjetilne svjetove, koriste unutar osjetilne egzistencije više ili manje simbolično, ili također kao stvarno označavanje stvari. Tako da se laganje doista može smatrati ružnim. Međutim, u usporedbi s načinom na koji se ovaj koncept koristi za nadosjetilni svijet, takva uporaba riječi u osjetilnoj egzistenciji samo je aluzija koja nastaje jer su svi svjetovi međusobno povezani, a te se veze osjećaju nejasno, nesvjesno se o njima misli u osjetilnom. Ali treba uzeti u obzir da u osjetilnom ono što je laž, što netko osjeća ružnim, ne mora biti ružno u svom vanjskom izgledu. Čovjek bi svoje ideje čak učinio nejasnim, ako bi iz nečeg lažljivog u osjetilnoj prirodi, htio objasniti nešto ružno. Međutim, u nadosjetilnom svijetu, slučaj je da je ono što je laž, kada se vidi ispravno, ružno u svom otkrivenju. – I ovdje dolaze u obzir obmane kojih se treba čuvati. Biće se u nadosjetilnom svijetu može suočiti s dušom koja se s pravom mora opisati kao zlo, a koja se ipak otkriva u slici koju nazivamo 'lijepom' ako primijenimo ideju 'lijepog' koju koristimo iz osjetilnog. U takvom slučaju čovjek će ispravno vidjeti tek kada prodre u unutarnje dubine bića. Tada će se doživjeti kako je 'lijepa' objava maska koja ne odgovara suštini; i tada će se ono što se željelo doživjeti kao 'lijepo' prema nečijoj percepciji, biti s posebnom oslovljeno snagom kao ružno. I u trenutku kada se to uspije,

'zlo' biće više nije sposobno simulirati 'ljepotu'. Takvom promatraču se mora otkriti u svom pravom obliku, koji može biti samo nesavršen izraz onoga što je unutra. Takve pojave nadosjetilnog svijeta posebno jasno pokazuju kako se ljudske ideje moraju promijeniti kada se uđe u ovaj svijet.

O S M A M E D I T A C I J A

Meditant pokušava stvoriti predodžbu o gledanju čovjekovih ponavljanih zemaljskih života

Doista nije opravdano govoriti o opasnostima putovanja duše u nadosjetilne svjetove ako je to putovanje ispravno. Duša ne bi postigla svoj cilj, ako među duševnim pravilima ponašanja postoji nešto što bi na kraju izazvalo opasnost za čovjeka. Umjesto toga, cilj je uvijek ojačati dušu, okupiti njene snage, tako da čovjek bude u stanju podnijeti duševna iskustva kroz koja mora proći ako želi vidjeti i razumjeti i druge svjetove osim fizičkog svijeta.

Bitna razlika između svijeta osjetila i nadosjetilnih svjetova proizlazi i iz činjenice da gledanje, opažanje i razumijevanje, stoje u drugačijem odnosu u nadosjetilnim svjetovima nego u osjetilnom svijetu. Kada čujemo nešto o dijelu svijeta osjetila, imat će se opravdan osjećaj da potpuno razumijevanje može postići samo gledanjem, percepcijom. Pejzaž, slika, bit će shvaćena tek kad je vidite. Čovjek može u potpunosti shvatiti nadosjetilne svjetove ako prihvati ispravan opis kroz nepristrano prosuđivanje. Da bismo razumjeli i iskusili sve snage duhovnih svjetova, koje utječu i podržavaju život, potrebni su samo opisi onih koji mogu vidjeti. Pravo znanje o takvim svjetovima mogu steći samo oni koji su sposobni promatrati izvan osjetilnog svijeta. Na kraju, opisi duhovnog svijeta uvijek moraju polaziti od promatranja istog. Ali ono što je neophodno za život duše u smislu znanja o ovim svjetovima, postiže se kroz razumijevanje. I sasvim je moguće da netko nema osobni uvid u nadosjetilne svjetove, a ipak u potpunosti razumije njih i njihove posebnosti; razumije onako kako to duša zahtijeva, i pod određenim okolnostima mora to zahtijevati. Stoga je također moguće, da netko objekt svoje unutarnje meditacije uzme iz riznice predodžbi koje je stekao o duhovnim svjetovima. Takav materijal je najbolji za uranjanje. Onaj koji sigurno vodi do cilja. Uvjerenje koje sugerira da je to smetnja stjecanju nadosjetilne vizije, ne odgovara činjenicama, ako je prije tog stjecanja, znanje o tim svjetovima stečeno razumijevanjem. Naprotiv, suprotno je istina, naime da se do vizije dolazi sigurnije i lakše s prethodnim razumijevanjem nego bez njega. Hoće li netko to prepustiti shvaćanju ili teži viziji, ovisi o tome je li se u njemu već javio poriv za vlastitim promatranjem ili ne. Kad jednom ima poriv, ne može učiniti ništa drugo nego tražiti priliku da stvarno započne putovanje u nadosjetilne svjetove. – Međutim, od našeg vremena, sve će više ljudi zahtijevati razumijevanje ovih svjetova, jer istinsko promatranje života pokazuje da od sada nadalje, ljudske duše ulaze u takvo stanje da ne mogu

naći neophodan odnos prema životu bez razumijevanja nadosjetilnih svjetova.

*****

Kada je ljudsko biće toliko napredovalo na putovanju duše da u sebi nosi sve ono što naziva svojim bićem kao sjećanje, i sebe doživljava u višem 'Ja' koje je sada postiglo, tada postaje sposobno vidjeti tijek života izvan osjetilnog zemaljskog postojanja. Pred njegov duhovni pogled dolazi činjenica da je njegovo postojanje u duhovnom svijetu prethodilo ovom osjetilnom postojanju. I da u ovom duhovnom postojanju leže pravi uzroci formiranja osjetilnog postojanja. Spoznajete činjenicu da ste prije ovog života osjetila, u koji ste ušli kad ste primili fizičko tijelo, već živjeli čisto duhovno. – Kakvi ste sada kao ljudsko biće, s ovom ili onom sposobnošću, ovim ili onim instinktom, vidite to pripremljeno u postojanju koje je prethodno provedeno u čisto duhovnom svijetu. Čovjek sebe vidi kako živi kao duhovno biće, što je prethodilo svijetu osjetila, i kako nastoji živjeti kao osjetilno biće sa sposobnostima i osobitostima duše koje nosi i koje je razvilo od rođenja. Bilo bi pogrešno reći, pitati se, kako je moguće da sam trebao težiti sposobnostima i porivima u svome duhu, a one mi se sada kada ih imam uopće ne sviđaju. Nije važno sviđa li se duši nešto u osjetilnom ili ne; ona ima sasvim drugačija gledišta i težnje u duhovnom životu nego kasnije u osjetilnom životu. Način spoznaje i želje su prilično različite u ovim svjetovima. U duhovnom biću čovjek zna da mu je potreban život osjetila za sveukupan razvoj, što može biti nesimpatično ili deprimirajuće za dušu u osjetilnom, a čovjek tome teži, jer se u duhovnom ne fokusira na simpatično i ugodno, već vidi što je potrebno za pravilan razvoj vlastitog bića.

Isto je i sa sudbinom u životu. Čovjek je gleda i vidi kako je pripremio i ono simpatično i ono nesimpatično, u duhovnom biću, kako je stvorio sredstva koja uzrokuju da prođe kroz ovaj ili onaj sretan događaj, a također i bolan, u osjetilnom postojanju. I ovdje čovjeku, sve dok sebe doživljava samo u osjetilima, može biti neshvatljivo da je on sam doveo do ove situacije u životu; u duhovnom biću imao je ono što se može nazvati nadosjetilnim uvidom, do te mjere da je sam sebi rekao da mora proći kroz ono što je bolno ili nesimpatično, jer samo takvo iskustvo će odvesti korak dalje u ukupnom razvoju. Iz puke osjetilne prosudbe, nikada se ne može prepoznati u kojoj mjeri život na Zemlji unaprjeđuje čovjeka u njegovom ukupnom razvoju.

Nakon prepoznavanja duhovnog bića koje je prethodilo osjetilnom zemaljskom postojanju, tada se u duhovnom biću može pogledati razloge zašto je netko težio određenom tipu i određenoj sudbini kao osjetilno biće. Ti razlozi vode do ranijeg zemaljskog života kojeg smo živjeli u prošlosti. Ovisno o tome kako je to išlo, ovisno o tome je li netko imao određena iskustva ili

stečene sposobnosti, nastoji se kasnije poboljšati loša iskustva u novom životu na Zemlji, razviti sposobnosti koje su ostale nerazvijene. U duhovnom biću čovjek osjeća nepravdu koju je čovjeku učinio, naprimjer, na način da je poremetio poredak svijeta, i da je potrebno biti na Zemlji s određenom osobom u daljnjem tijeku života, kako bi bio u odgovarajućim odnosima te ispravio nepravdu. – Kako se duša dalje razvija, pogled na niz prethodnih života na Zemlji se širi. Na taj se način dolazi do spoznaje pravog tijeka života višeg 'Ja'. Vidi se da ljudsko biće prolazi kroz svoje cjelokupno postojanje na Zemlji u ponovljenim zemaljskim životima, i da između ponovljenih zemaljskih života postoje čisto duhovni tokovi života koji su sa zemaljskim životima vezani zakonitošću.

Na ovaj način je znanje o ponovljenim zemaljskim životima stvarno podignuto u sferu promatranja. (Samo da ne bi uvijek iznova dolazilo do nesporazuma, treba spomenuti ono što je detaljnije prikazano u drugim mojim spisima. Ljudsko postojanje u cjelini ne teče tako da se život vječno ponavlja. Događa se određeni broj ponavljanja, prije i nakon kojih slijede potpuno različiti načini postojanja; i sve se to u svom ukupnom tijeku pokazuje kao mudar razvoj.)

Spoznaja da čovjek prolazi kroz razvoj u ponovljenim životima također se može steći kroz racionalno promatranje osjetilnog postojanja. U mojoj knjizi *Teozofija*, u mojim *Osnovama tajne znanosti*, kao i mojim manjim spisima, pokušao sam dati dokaze za ponovljene zemaljske živote i njihovu povezanost, koji su zadržali oblik koji je svojstven znanstvenim razmatranjima sadašnje prirodo-znanstvene teorije evolucije. Treba pokazati kako dosljedno razmišljanje i istraživanje, koje zapravo zaokružuje znanstveno istraživanje, ne može učiniti ništa drugo nego oblikovati ideju razvoja, kakva je u novije vrijeme donesena, za čovjeka na način da se prava bit, duševna individualnost čovjeka promatra kao nešto što se manifestira razvojem kroz ponovljene osjetilne živote a da između tih života leže čisto duhovni životi. Naravno, ono što je pokušano kao dokaz, može se dalje razvijati i usavršavati. Ali ne može izgledati neopravdano mišljenje da dokazi na ovom području imaju potpuno istu znanstvenu spoznajnu vrijednost kao i ono što se inače naziva znanstvenim dokazima. Ne postoji ništa u znanosti o duhu što se ne može poduprijeti takvim dokazima. Mora se, naravno, reći da je dokazima znanosti duha puno teže dobiti priznanje nego dokazima prirodne znanosti. To nije zbog činjenice da su manje strogi, već zato što ljudsko biće, kada ih ima pred sobom, ne osjeća osjetilnu činjeničnu osnovu koja mu olakšava pristajanje na dokaze kao u prirodnoj znanosti. Ali to nema nikakve veze s vrijednošću dokaza kao takvom. I svatko tko je u stanju usporediti znanstvene dokaze s duhovnim znanstvenim dokazima danim na isti način, moći će se uvjeriti u isti dokaznu vrijednost. Dakle, ono što promatrač duhovnih svjetova može dati kao opis ponovljenih zemaljskih života, može se potvrditi takvim dokazima. Jedno može pomoći drugome da

pukim razumijevanjem stekne uvjerenje o ponavljanju ljudskog životnog tijeka. – Ovdje se pokušalo pokazati put koji vodi onkraj razumijevanja do nadosjetilnog viđenja ovog ponavljanja.

POGOVOR NOVOM IZDANJU (1918)

Već iz objašnjenja druge od ovih 'Meditacija' može biti jasno, a iz sljedećih će biti još jasnije prepoznatljivo, da se put duše, o kojem se u ovoj knjizi govori, na odlučan način temelji na tome da se patološka ili abnormalna tjelesna stanja, takozvana 'vidovitost' odbacuju. Sve vizionarsko, medijumsko, što proizlazi iz takvih okolnosti ostaje isključeno na ovom putu duše. Takvi duševni sadržaji proizlaze iz stanja čovjekove nutrine u odnosu na koje osjetilno opažanje i na njemu utemeljeno mišljenje predstavlja više područje. Ovakvim opažanjem i tim mišljenjem živi se više u nadosjetilnoj oblasti i time je neovisnije o tijelu nego je to slučaj kada nepravilna tjelesna organizacija daje duši privid sadržaja koji proizlazi iz procesa koji zapravo trebaju služiti tijelu, a koji na patološki način odlutaju od svoje prirodne zadaće, i dovode do predodžbi koje se ne temelje niti na vanjskoj percepciji niti na vlastitoj aktivnosti volje.

Među aktivnostima duše koje su prisutne u običnoj svijesti, samo je mišljenje ono koje se može osloboditi percepcije i dovesti do neovisne aktivnosti koja ne ovisi o abnormalnim tjelesnim manifestacijama. Ono na što se ovdje misli kao na vidovitu viziju, ne ide dolje, ispod tog stanja duše koje zadire dublje u organske funkcije, već se penje u područja koja počinju s mišljenjem koje je iznutra prosvjetljeno dušom, i kojim vlada vlastita volja. Iz ovog mišljenja kojim sam čovjek vlada, duša razvija vidovitu viziju o kojoj je ovdje riječ. Mišljenje je model vizije. Međutim, ono što je u 'Meditacijama' opisano kao takvo viđenje bitno se razlikuje od pukog mišljenja. I vodi u iskustva nadosjetilnog svijeta, u koje mišljenje ne može prodrijeti. Ali život koji duša razvija u ovom gledanju, ne smije biti ništa drugo nego onaj razvijen u mišljenju. S istom sviješću s kojom duša živi u mišljenju, s kojom prelazi s jedne misli na drugu, mora živjeti u vizijama, u prosvjetljenju.

Odnos duše prema tim vizijama je, naravno, bitno drugačiji od odnosa prema običnim mislima. Čak i ako je duševni odnos vizije prema stvarnosti koja joj odgovara, sličan odnosu predodžbe pamćenja prema doživljenoj stvarnosti koje se sjeća, jedna od najvažnijih stvari vizije je da tijekom svoje aktivnosti, moć pamćenja u duši uopće nije aktivna. Možete se sjetiti onoga što ste jednom sebi predočili, čak i ako je to puka mašta. Ono što je netko iskustio u vidovitoj viziji, nestalo je iz svijesti onog trenutka kada je vizija prestala, ako nije razvijena i druga moć pored duševne moći vizije, kojom bi se obnovili isti uvjeti vizije u duši, koji su doveli do vizije. Čovjek se može sjetiti ovih uvjeta i može ponoviti viziju; ali ne možete se odmah sjetiti vizije. Svatko tko je stekao potreban uvid u ove stvari ima sredstvo prepoznavanja stvarnosti, koje odgovara njegovoj viziji kao takvoj. Kao što se netko može

sjetiti percepcije, iskustva, ali iskustvo, sama percepcija, ne može proći kroz to sjećanje, tako je i s vizijom s onim što ostaje za sjećanje. To se može vidjeti iz činjenice da, jednako malo kao što je stvarna percepcija puka iluzija u smislu značenja, toliko malo je i nadosjetilna stvarnost koja odgovara viziji. Ljudi koji nisu dovoljno upoznati s prirodom vizije o kojoj se ovdje govori i koji ono što je o njoj rečeno prosuđuju samo izvana, prema svojim unaprijed stvorenim mišljenjima, u tom pogledu padaju u zabludu. Oni vjeruju da se ono što se događa u vidovitoj svijesti može temeljiti na igri mašte ili tkanju ideja koje su preplavile kao nejasna sjećanja iz podsvijesti duše. Oni koji tako procjenjuju, ne znaju da istinski vidovita svijest živi u takvom sadržaju duše koji nikada ne može uroniti u organske dubine, jer se opire tome da bude zahvaćena bilo kakvim sjećanjem.

Druga osobina vidovitog života je da se njegovo odvijanje po bitnim karakteristikama razlikuje od običnog života duše. U tome se vježba, navikava na takvu ulogu ljudskog života. Svatko tko opetovano radi određenu aktivnost povećava svoju spretnost i sposobnost izvršavanja te aktivnosti. Kako bi napredovao u životu, u umjetnosti, kako bi bilo moguće naučiti nešto, ako se takva vještina ne može postići praksom. Međutim, isto se ne odnosi na nadosjetilnu viziju. Oni koji su imali nadosjetilno iskustvo nisu postali vještiji da bi to učinili drugi puta. Nakon što ga je jednom imao, tu leži jedan od razloga zašto se to miče od njega. Na neki način pokušava pobjeći od njega. I mora pronaći utočište u posebnim aktivnostima duše, koje su za ponovno iskustvo opremile svoju dušu jačom snagom od one koja je bila prvi put. Za početnike na nadosjetilnom putu duše ova činjenica je često je izvor teških razočarenja. Uz odgovarajuće vježbe, koje dovode do jačanja duše u ovdje naznačenom smislu, može se doći do prvih nadosjetilnih iskustava. Čovjek je zadovoljan svojim napretkom. Ali ubrzo će primijetiti da se ista iskustva ne ponavljaju. Čovjek se tada osjeća prazno u duši u odnosu na nadosjetilno. Ono što treba uzeti u obzir je da čovjeku treba biti jasno: isti napor koji je doveo do rezultata prvi put ne djeluje drugi put, već jači, često potpuno drugačiji. – Čovjek mora doći do spoznaje da su zakoni nadosjetilnog iskustva u mnogim slučajevima drugačiji, često suprotni fizičkim. Ali također morate biti oprezni da ne biste izvukli zaključak da se o nadosjetilnom iskustvu može znati misleći uvijek obrnuto od odgovarajućeg osjetilnog. Kako stoje stvari u pojedinačnom slučaju, uvijek treba gledati kroz nadosjetilno iskustvo.

Treća značajka nadnaravnog iskustva je da vizija zasvjetluca pred vidovitom sviješću u trenutku koji je jedva primjetan. Može se reći da je u trenutku kada se pojavila već pobjegla. Učinak toga je da samo brzo promišljanje, stav pozornosti, dovodi do istinske vizije. Tko ne razvije brzo mišljenje, i pažnju, on možda može imati vizije; ali o tome nema spoznaju. Tu leži razlog zašto ljudi u tolikoj mjeru niječu nadosjetilni svijet. Nadosjetilno iskustvo doista je mnogo češće nego se obično misli. Odnos

čovjeka s duhovnim svijetom u osnovi je nešto općeljudsko. Ali mora se dobiti sposobnost prepoznavanja tog odnosa brzim djelovanjem svijesti. Čovjek se može osposobiti za ovu sposobnost u običnom životu ako vježba donošenje odluke o postupanju u određenim situacijama na temelju brzog pregleda onoga što mu je pri ruci. Svatko tko se u takvim okolnostima navikne na stalno mijenjanje odluke, na oklijevanje koje vodi samo gubitku vremena: 'Trebam li, ne bih li trebao?', slabo će se pripremiti za promatranje duhovnog svijeta. Svatko tko u ovom životu prikladno razvije prisutnost duha, moći će to prenijeti u nadosjetilno iskustvo u kojem je to apsolutni zahtjev. – Ako bi ljudi, kakvi su u običnom životu, imali vještine za nadosjetilno iskustvo, bili bi nepodobni za svoje zadatke u osjetilnom svijetu. Do vještina za nadosjetilno na ljekoviti način može se doći samo ako se razvijaju u zdravom životu u osjetilnoj stvarnosti.

Svatko tko vjeruje da se odvrćanjem od ovog života, osobenjački, približio nadosjetilnom svijetu, napravio je to na pogrešan način. Prava vidovnjačka vizija odnosi se prema zdravim aktivnostima obične svijesti, poput onoga kako se ta svijest odnosi prema svijesti sna, čiji sadržaj u snu dolazi pred dušu. Međutim, na temelju nezdrave svijesti koja je poremećena i potkopana nezdravim životom spavanja, kao i na temelju neprijateljskog, nepraktičnog ponašanja u uobičajenoj stvarnosti, ne može se izgraditi zdravi vidovnjak. Što je čvršći, što ima više razumijevanja prema zadacima običnog intelektualnog, emocionalnog, moralnog i socijalnog života, i onoga što proizlazi iz takvog života, to više može rezultirati duševnim vještinama koje omogućuju doživljavanje nadosjetilnih svjetova. – Prethodne 'meditacije' žele govoriti o takvom zdravom vidovnjaku. Sve patološko, vizionarsko i fantastično u lošem smislu, ne može se naći u načinu na koji se opisuje i provodi spoznaja nadosjetilnog svijeta.